

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra občanského práva

Diplomová práce

Vznik a zánik pojištění podle nové právní úpravy

Zpracoval: Michal Pelnář

Konzultant: Mgr. Milan Hradec, Dr.

Plzeň 2014

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen 2014

Poděkování:

Chtěl bych touto cestou poděkovat vedoucímu diplomové práce Mgr. Milanu Hradci, Dr. za odborné vedení a za spolupráci při zpracování tématu.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Vývoj jednotlivých právních úprav od roku 1964.....	3
2.1 Základní odlišnosti období 1964 -1990 a 1991 -2013.....	3
2.2 Vývoj právní úpravy v období 1964-1990	4
2.3 Vývoj právní úpravy v období 1991 – 2013.....	7
2.4 Informace o pojistném trhu	13
3. Vývoj nové právní úpravy	15
3.1 Vznik a vývoj nového občanského zákoníku	15
4. Účinnost nové právní úpravy	17
4.1 Účinnost nové právní úpravy	17
4.2 Nový občanský zákoník v oblasti pojištění.....	17
5. Vznik pojistných smluv podle nové právní úpravy	19
5.1 Obecná ustanovení nového občanského zákoníku	19
5.2 Úvod do problematiky pojistných smluv	22
5.3 Pojistná smlouva.....	24
5.4 Pojistný zájem	25
5.5 Smluvní strany a další účastníci pojištění	26
5.6 Uzavření pojistné smlouvy	28
5.7 Pojistka	31
5.8 Pojistné podmínky	32
5.9 Pojistné	34
6. Zánik pojistných smluv podle nové právní úpravy	37
6.1 Zánik pojištění dohodou	37
6.2 Zánik pojištění uplynutím pojistné doby.....	37
6.3 Zánik pojištění pro neplacení pojistného.....	38
6.4 Zánik pojištění výpovědí	39

6.5 Zánik pojištění odstoupením od smlouvy	41
6.6 Další důvody zániku pojištění	44
7. Ostatní náležitosti pojistných smluv a závazky z toho vyplývající	46
7.1 Základní práva a povinnosti pojistitele	46
7.2 Základní práva a povinnosti pojistníka	48
7.3 Následky porušení povinností	49
7.4 Pojistný podvod	51
7.5 Promlčecí lhůta.....	53
8. Závěr.....	56
Cizojazyčné resumé.....	59
Seznam použité literatury.....	60
Seznam příloh	64

1. Úvod

Pojištění má v současnosti pro každého člověka velký význam, prakticky každý z nás se s ním v té či oné podobě setkal. Většina obyvatel je majitelem či uživatelem motorového vozidla, je majitelem domu či bytu, je účastníkem zájezdů, sportuje, podniká, vykonává činnost přinášející s sebou potenciální nebezpečí vzniku škod, je dlužníkem z hypoték, všude tam se může setkat s pojištěním.

Pojištění je chápáno jako služba, a to služba finančního charakteru. Za předem dohodnutou úplatu je poskytována ochrana před budoucím nahodilým nebezpečím, jde o určitou ochranu před budoucími riziky a o kompenzaci budoucích případných škod finanční náhradou.

Pojištění má dlouhou historii, některé prameny se zmiňují o pojištění již v období před naším letopočtem, prokazatelným jsou však informace o pojištění až z období starého Říma. K většímu rozvoji pojišťovnictví dochází teprve až od 18. století, největší rozmach je pak v 20. a 21. století v souvislosti s celkovým rozvojem výroby, dopravy, cestovního ruchu i celkovým zvyšováním životní úrovně obyvatelstva.

Pojištění pokrývá velmi širokou škálu rizik a lze je členit podle různých hledisek. Zákon rozděluje pojištění na životní a neživotní, z hlediska vzniku je lze dělit na pojištění zákonné a pojištění smluvní, resp. soukromé. Zákonná pojištění nevznikají na základě pojistné smlouvy a povětšinou jsou upravena zvláštními předpisy – např. sociální pojištění, zdravotní pojištění, důchodové pojištění. Předmětem této diplomové práce je pojištění soukromé, které vzniká na základě uzavření pojistné smlouvy. I zde lze pojištění dále členit na pojištění dobrovolné zcela závislé na vůli pojistníka a na pojištění povinné, které je vyžadováno zvláštním zákonem, a na vůli pojistníka je pouze to s kým a za jakých podmínek toto pojištění uzavře, nikoliv skutečnost, zda je vůbec uzavře či ne. Takovým klasickým případem je pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorového vozidla, pojištění cestovních kanceláří proti úpadku, povinné pojištění odpovědnosti za škodu v některých profesích – u lékařů, advokátů apod. .

S ohledem na skutečnost, že pojištění nabývá stále většího významu, je nezbytné tuto oblast upravit předpisy tak, aby skutečně poskytovalo tu ochranu, kterou od něho vyžadujeme.

Cílem této diplomové práce je poskytnout ucelený přehled o vývoji právní úpravy v oblasti pojištění po roce 1964 a seznámit veřejnost přehledně s podmínkami vzniku a zániku pojištění dle nového občanského zákoníku.

Po první úvodní části se v druhé kapitole diplomové práce věnuji vývoji právní základny v České republice, resp. v dřívější Československé republice od roku 1964 do konce roku 2013 a srovnání právní úpravy v období 1964-1990 a období 1991-2013.

Třetí a čtvrtá kapitola mapuje vznik nového občanského zákoníku a jeho dopad na oblast pojištění.

Pátá a šestá část jsou stěžejní, tvoří podstatu diplomové práce a věnují se vzniku a zániku pojištění v úpravě dle nového občanského zákoníku, sedmá část je doprovodná vysvětlující a objasňující další skutečnosti s právní úpravou pojištění související.

2. Vývoj jednotlivých právních úprav od roku 1964

2.1 Základní odlišnosti období 1964 -1990 a 1991 -2013

Vývoj právní úpravy v oblasti pojištění a s tím související i vývoj pojistného trhu je v období od 60. let zcela odlišný v období do roku 1990 a v období 1991-2013. Tento rozdíl je zcela zásadně určen politickým zřízením a charakterem země.

Zatímco období 1964-1990 je charakteristické centralizací, státním monopolem a velmi jednoduchou právní úpravou pojistných vztahů, období poté se vyznačuje decentralizací, demonopolizací, zavedením tržního hospodářství i do oblasti finančních služeb, zvyšováním počtu pojišťovacích subjektů i zvyšováním počtu uzavřených pojistných smluv a celkového objemu finančních prostředků zapojených do této oblasti, jakož i stále složitějšími pojistnými produkty, což souvisí zejména s otevíráním ekonomiky a celkovou globalizací.

Kromě této obecné změny vyvolané listopadovou revolucí 1989 a následnou přeměnou socialistické republiky v zemi se standardní parlamentní demokracií byla tato tendence dále výrazně posílena přípravou a následně vstupem České republiky k 1. 5. 2004 do Evropské unie, což vedlo k nutnosti a povinnosti sladění právní základny České republiky s evropským právem.

Na podkladě těchto změn vznikaly zákony, které vytvořily možnost pro vstup nových pojišťovacích subjektů na pojistný trh a umožnily jeho celkový prudký rozvoj.

Kromě těchto skutečností souvisejících s politickým zřízením České republiky a postavením země v rámci evropského prostoru byla právní úprava pojištění charakteristická určitou nesystematičností, což se projevovalo zejména nejednotným názorem, zda pojištění upravovat v rámci občanského zákoníku nebo mimo něj. V poválečné historii se tak dá vystopovat, že tato období se pravidelně měnila až do dnešní doby, kdy převládl názor upravit pojištění v občanském zákoníku, byť i při jeho vzniku nebyly názory na tuto skutečnost jednotné.

2.2 Vývoj právní úpravy v období 1964-1990

Česká republika od svého vzniku v roce 1918, resp. Československá republika v té době, měla v oblasti pojišťovnictví standardní právní úpravu obdobnou většině evropských zemí a rovněž i pojistný trh se vyvíjel obdobným způsobem. Na území republiky působila řada pojišťovacích společností, které si vzájemně konkurovaly. Po vzniku samostatného státu byl v oblasti pojištění převzatý z právního řádu rakousko-uherské monarchie *Zákon č. 501/1917 ř.z., o pojišťovací smlouvě*, který přes různé problémy s ním spojené a různé úpravy vydržel až do roku 1934, kdy byl nahrazen novým *Zákonem č. 145/1934 Sb., o pojistné smlouvě*.⁽¹⁾

V období druhé světové války a protektorátu byla oblast pojišťovnictví značně utlumena, nicméně i přesto bylo po skončení války evidováno více než 700 pojišťovacích subjektů. Proces postupné redukce počtu pojišťovacích subjektů a jejich centralizace začal již během prvního roku po osvobození prostřednictvím znárodnění. V roce 1947 působilo na českém trhu již jen pět pojišťoven (Pojišťovna Slávie, Česká pojišťovna, Pražská městská pojišťovna, Slovan, Nemocenská pojišťovna), které nakonec byly po únoru 1948 přetransformovány do jediného subjektu – Československé národní pojišťovny, národní podnik. Tím přes určité formální úpravy v následujících letech v zásadě vznikl v oblasti pojišťovnictví monopol, který přetrval až do roku 1990, byť došlo k určitým formálním změnám v názvu Československé národní pojišťovny, jejímu právnímu postavení i kompetencím. Československá národní pojišťovna, národní podnik se v roce 1958 přeměnila ve Státní pojišťovnu, do které byla následně v roce 1958 včleněna První česká zajišťovací banka, čímž došlo ke sloučení pojišťovací a zajišťovací činnosti v jeden celek.⁽²⁾

Poválečné změny se promítly i do oblasti pojištění, když byl 21. 12. 1950 přijat *Zákon č. 189/1950 Sb., o pojistné smlouvě*,⁽³⁾ kterým byl nahrazen předválečný zákon č. 145/1934 Sb.

¹ SCHELLE, K., HRADEC, M. *Historie právní úpravy pojišťovnictví*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 85

² KARFÍKOVÁ, M., PŘÍKRYL, V. a kolektiv. *Pojišťovací právo*. 1. vyd. Praha: Leges, s.r.o., 2010, s. 24

³ Zákon č. 189/1950 Sb., o pojistné smlouvě

Pro oblast právní úpravy pojištění, ale nejenom pro ni, znamenal rok 1964 významný zlom, v tomto roce byly přijaty zásadní zákony pro celou oblast národního hospodářství. Již v předstihu vznikl *Zákon č. 101/1963 Sb., o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku (zákoník mezinárodního obchodu)*, který upravoval pojištění související s mezinárodním obchodem, konkrétně se jednalo o paragrafy 575 a 599.⁽⁴⁾

Stěžejním právním předpisem v oblasti pojištění se však stal *občanský zákoník č. 40/1964 Sb.* ze dne 26. 2. 1964 s účinností od 1. 4. 1964 a následně i *hospodářský zákoník č. 109/1964 Sb.* ze dne 4. 6. 1964 s účinností od 1. 7. 1964.⁽⁵⁾

Na poskytování pojištění začalo být pohlíženo jako na službu a pojištění přestalo být chápáno jen jako soukromá záležitost, ale jako činnost veřejného zájmu. Pojištění bylo začleněno do občanského zákoníku, předchozí zákon č. 189/1950 Sb. byl zrušen. Pojištění bylo regulováno ustanoveními jak v obecné části, tak zejména specifickými v části věnované pojištění. Pojištění bylo upraveno v části čtvrté hlavě XI. občanského zákoníku v paragrafech 345-383.⁽⁶⁾ Oddíl první vymezil účel a objekt pojištění, pojistit bylo možno majetek, občana a odpovědnost za škodu. Oddíl druhý upravoval vznik a zánik pojištění, způsob uzavření pojistné smlouvy a vymezoval práva a povinnosti z pojištění vyplývající. Třetí oddíl se týkal pojištění majetku, čtvrtý pojištění osob, pátý pojištění odpovědnosti za škodu. Zákon současně odkazoval na pojistné podmínky, které pojištění podrobněji upravovaly a účastníci pojištění se od nich mohly odchýlit pouze tehdy, pokud to v nich nebylo vyloučeno. Úprava pojištění byť se změnami a úpravami vydržela v občanském zákoníku až do roku 2004, kdy došlo k její úpravě samostatným předpisem.

Hospodářský zákoník pak na občanský zákoník navazoval a upravoval pojištění pouze v paragrafech 358-360 s tím, že pro smluvní pojištění organizací platí obdobně příslušná ustanovení občanského zákoníku.

⁴ Zákon č. 101/1963 Sb., o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku (zákoník mezinárodního obchodu)

⁵ SCHELLE, K., HRADEC, M. *Historie právní úpravy pojišťovnictví*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 100

⁶ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Tyto tři zákony – občanský zákoník, hospodářský zákoník a zákoník mezinárodního obchodu byly základními právními dokumenty upravujícími pojištění pro dalších několik desetiletí.

Dalším významným zákonem se stal *Zákon č. 82/1966 Sb., o pojišťovnictví*, na jehož základě došlo k přeměně Státní pojišťovny jako státního pojišťovacího ústavu na pojišťovací a zajišťovací podnik se statutem hospodářské organizace.⁽⁷⁾

V souvislosti se vznikem federativní republiky se na základě *Zákona č. 162/1968 Sb.*⁽⁸⁾ Státní pojišťovna rozdělila na samostatnou Českou státní pojišťovnu a Slovenskou státní pojišťovnu, když každá z nich vykonávala svoji činnost výlučně na svém území, tj. Česká státní pojišťovna na území České republiky a Slovenská státní pojišťovna na území Slovenské republiky. Pojišťovnictví v jednotlivých federativních republikách bylo v kompetenci jednotlivých republik, proto také byly související vyhlášky stanovované zvlášť pro každou z federativních republik.

Kromě uvedených základních zákonů, které měly zásadní vliv pro všechny oblasti pojišťovnictví, byla přijata v 60-80. letech řada vyhlášek Ministerstva financí, které stanovily pojistné podmínky pro jednotlivé druhy pojištění a které tak navazovaly na občanský zákoník a detailně ho upřesňovaly.

Prvotně v roce 1964 šlo o tyto vyhlášky:

- Vyhláška č. 48/1964 Sb., o pojistných podmínkách pro pojištění majetku
- Vyhláška č. 49/1964 Sb., o pojistných podmínkách pro pojištění osob
- Vyhláška č. 50/1964 Sb., o pojistných podmínkách pro pojištění odpovědnosti za škody
- Vyhláška č. 197/1964 Sb., kterou se stanoví rozsah a podmínky zákonného pojištění odpovědnosti za škody způsobené provozem motorového vozidla

V průběhu 70. a 80. let byly tyto vyhlášky několikrát změněny, doplněny a novelizovány. S ohledem na vznik federativní republiky byly tyto vyhlášky od roku 1968 vydávané zvlášť Ministerstvem financí České republiky a Ministerstvem financí Slovenské republiky, ale v zásadě s podobnou úpravou.

⁷ Zákon č. 82/1966 Sb., o pojišťovnictví

⁸ Zákon č. 162/1968 Sb., kterým se mění Zákon č. 82/1966 Sb., o pojišťovnictví

2.3 Vývoj právní úpravy v období 1991 – 2013

Vzhledem k rozdělení Československé republiky k 1. 1. 1993 na dva samostatné státy je vývoj právní úpravy v oblasti pojištění dál posuzován jen na území České republiky.

Vývoj právní úpravy v tomto období je zcela zásadně poznamenán přeměnou České republiky jako země se socialistickým zřízením a vedoucí úlohou KSČ v standardní republiku s parlamentní demokracií. Právní úprava pojišťovnictví je v počátcích 90. let ovlivněná postupným přechodem země na tržní hospodářství a demonopolizací i na poli pojišťovnictví, koncem 90. let 20. století a počátkem 21. století na ni pak měla zásadní vliv nutnost postupného sblížení českého práva s právem Evropské unie, kam Česká republika vstoupila dnem 1. 5. 2004.

Stěžejním zákonem pro demonopolizaci pojišťovnictví se stal *Zákon České národní rady č. 185/1991 Sb., o pojišťovnictví*,⁽⁹⁾ který umožnil vstup nových pojišťovacích subjektů na český pojistný trh. Zákon určoval základní pravidla, za kterých mohou tyto subjekty na českém trhu působit, byl zaveden systém povolení k podnikání v dané oblasti. Ministerstvo financí České republiky bylo určeno jako orgán státního dozoru nad pojišťovnictvím na území České republiky, bylo mu uděleno právo udělovat povolení k podnikání v pojišťovnictví, současně kontrolovalo i dodržování všech příslušných zákonů, hospodaření pojišťovny i způsob tvorby a použití pojistných fondů. Zákon nabyl účinnosti 28. 5. 1991 s výjimkou § 3 odst. 2 a § 5, které nabyly účinnosti až o jeden rok později. Jednalo se o paragrafy umožňující vznik pojišťoven založených zahraničními osobami, českému pojistnému trhu tak byla poskytnuta jednorozční ochranná lhůta k adaptaci na nové podmínky.⁽¹⁰⁾

Tento specifický zákon byl doplněn řadou dalších zákonů platných pro celou ekonomiku reagujících na změněnou politickou i ekonomickou situaci, v roce 1991 byl přijat významný *Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník*, který mimo jiné zrušil

⁹ Zákon České národní rady č. 185/1991 Sb., o pojišťovnictví

¹⁰ KARFÍKOVÁ, M., PŘIKRYL, V. a kolektiv. *Pojišťovací právo*. 1. vyd. Praha: Leges, s.r.o., 2010, s. 25

i předchozí zákoník mezinárodního obchodu z roku 1963 a hospodářský zákoník z roku 1964.⁽¹¹⁾

Zákon č. 185/1991 Sb. byl novelizován o dva roky později *Zákonem č. 320/1993 Sb.*, který upravoval technické rezervy pojišťoven a konkretizoval oblast účetnictví.⁽¹²⁾

Zákonem č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník, se přesunula úprava pojištění z hlavy XI. Zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník do hlavy XV. a byla přijata úprava lépe vyhovující již změněné ekonomické a politické situaci země.⁽¹³⁾

V roce 1999 byl přijat *Zákon č. 168/1999 Sb.*, o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (*zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla*), kterým bylo změněno zákonné pojištění na pojištění smluvně povinné.⁽¹⁴⁾

1. 10. 2000 nabyl účinnost *Zákon č. 159/1999 Sb.*, o některých podmínkách podnikání v cestovním ruchu a o změně Zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů, a o změně Zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (*živnostenský zákon*) ve znění pozdějších předpisů. Tímto zákonem upravujícím podmínky podnikání v cestovním ruchu vznikla cestovním kancelářím povinnost uzavřít povinné smluvní pojištění chránící zákazníky v případě úpadku této cestovní kanceláře.⁽¹⁵⁾

Příprava na vstup České republiky do Evropské unie a nedostatečně upravené podmínky v dosavadním zákoně o pojišťovnictví si vyžádaly vznik nového *Zákona č. 363/1999 Sb.*, o pojišťovnictví a o změně některých souvisejících zákonů (*zákon o pojišťovnictví*), který nabyl účinnosti dnem 1. 4. 2000 a který předchází zákon č. 185/1991 Sb. zrušil. Obsahoval výklad základních pojmů v pojišťovnictví, poprvé

¹¹ Zákon 513/1991 Sb., obchodní zákoník

¹² Zákon č. 320/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje Zákon České národní rady č. 185/1991 Sb., o pojišťovnictví

¹³ Zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník

¹⁴ Zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (*zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla*)

¹⁵ Zákon č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání v cestovním ruchu a o změně Zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů, a o změně Zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (*živnostenský zákon*) ve znění pozdějších předpisů

řešil zprostředkovatelskou činnost, upravoval podmínky pro pojišťovací a zajišťovací činnost, stanovil výši základního kapitálu v závislosti na druhu poskytovaných pojištění, řešil otázku technických rezerv a skladbu finančního umístění aktiv.⁽¹⁶⁾

Dalším významnou právní úpravou pak byla *novela zákona o pojišťovnictví vyhlášená pod č. 39/2004 Sb.*, která sjednocovala české právo v pojišťovnictví s právem Evropského společenství. Hlavní změnou bylo zavedení tzv. jednotného evropského pasu, což vytvořilo prostor pro další rozvoj pojišťovnictví. Výrazně se zjednodušila administrativa nutná k zahájení činnosti pojišťovacích subjektů na území členských států, když povolení k poskytování pojištění vydané v jednom státě Evropského společenství bylo platné i pro činnost na území dalších členských států, podmínkou byla pouze povinnost tuto skutečnost oznámit příslušnému orgánu.⁽¹⁷⁾ Po účinnosti této novely od 1. 4. 2004 počet pojišťoven působících na českém trhu dále vzrostl, jak ukazuje tabulka č. 1 na následujících stránkách.

Dalším významným zákonem se stal *Zákon č. 38/2004 Sb., o pojišťovacích zprostředkovatelích a likvidátorech pojistných událostí a o změně živnostenského zákona (zákon o pojišťovacích zprostředkovatelích a samostatných likvidátorech pojistných událostí)* účinný od 1. 1. 2005, který upravoval podmínky podnikání pojišťovacích zprostředkovatelů a samostatných likvidátorů pojistných událostí, zřizoval registr pojišťovacích zprostředkovatelů a samostatných likvidátorů pojistných událostí a upravoval dohled nad jejich činností.⁽¹⁸⁾ Registr je spravován Českou národní bankou a je dostupný na jejich webových stránkách. Vzor osvědčení o zápisu do registru pojišťovacích zprostředkovatelů je uveden v příloze č. 1.

Zcela zásadním zákonem pro oblast pojištění se stal *Zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů (zákon o pojistné smlouvě)* ze dne 17. 12. 2003, kterým byla vyjmuta úprava pojištění z občanského zákoníku a byla nadále řešena samostatným zákonem. Zákon o pojistné smlouvě (dále i ZPS) současně vymezil svůj vztah k občanskému zákoníku, když stanovil, že nejsou-li

¹⁶ Zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojišťovnictví)

¹⁷ KARFÍKOVÁ, M., PŘIKRYL, V. a kolektiv. *Pojišťovací právo*. 1. vyd. Praha: Leges, s.r.o., 2010, s. 27

¹⁸ Zákon č. 38/2004 Sb., o pojišťovacích zprostředkovatelích a likvidátorech pojistných událostí a o změně živnostenského zákona (zákon o pojišťovacích zprostředkovatelích a samostatných likvidátorech pojistných událostí)

některá práva a povinnosti související se soukromým pojištěním upravena zákonem o pojistné smlouvě nebo zvláštním předpisem, řídí se občanským zákoníkem jako obecně závazným předpisem.⁽¹⁹⁾

Zákon o pojistné smlouvě upravoval tzv. soukromé pojištění, tj. pojištění vzniklé na základě pojistné smlouvy, pokud zvláštní předpis nestanoví jinak. ZPS upravil definici pojistné smlouvy a výslovně stanovil, že pojistná smlouva je smlouvou o finančních službách. ZPS v paragrafu 3 jednoznačně vymezil základní používané pojmy, některé pojmy vznikly nově a byly nově do právní úpravy pojištění začleněné. Mimo jiné byl zaveden pojem pojistný zájem, i když s tímto pojmem zákon příliš nepracoval, a škodové a obnosové pojištění. U škodového pojištění byl pojistitel povinen poskytnout v případě vzniku pojistné události náhradu škody, v případě obnosovém byl pak povinen poskytnout určitý dohodnutý obnos, tedy určitou finanční částku, která nebyla přímo závislá na rozsahu škody.

Zákon zrušil v občanském zákoníku v první části v hlavě VII. §68, v hlavě VIII. § 104 a v části osmé celou hlavu XV. Tím v občanském zákoníku zůstala v souvislosti s pojištěním jen ustanovení obsažená ve smlouvě o nájemném, o úschově, o cestovní smlouvě a ustanovení o promlčecí lhůtě a náhradách škod.

Zákon o pojistné smlouvě nabyl účinnosti dnem 1. 1. 2005 s výjimkou některých ustanovení, která nabyla účinnost již dnem vstupu České republiky do Evropské unie. Zákon o pojistné smlouvě byl v následujících letech několikrát novelizován, ale úpravy nebyly zásadního charakteru, první a druhá část tohoto zákona byly s účinností od 1. 1. 2014 zrušeny.

Zákonem č. 57/2006 Sb., o změně zákonů v souvislosti se sjednocením dohledu nad finančním trhem se s účinností od 1. 4. 2006 stává orgánem dohledu nad pojišťovnami Česká národní banka, která tuto agendu převzala od Ministerstva financí. Dřívější pojem státní dozor byl nahrazen pojmem dohled. Povinnost dohledu nad celým kapitálovým trhem zůstala České národní bance dodnes.⁽²⁰⁾

¹⁹ Zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů (zákon o pojistné smlouvě)

²⁰ Zákonem č. 57/2006 Sb., o změně zákonů v souvislosti se sjednocením dohledu nad finančním trhem

Posledním významným zákonem se stal v roce 2009 přijatý *Zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví*, který nahradil předchozí zákon z roku 1999 a který zapracovává do české legislativní základny příslušné předpisy Evropského společenství.⁽²¹⁾

Zcela revoluční změnou v legislativě se stává *Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* (dále jen nový občanský zákoník nebo NOZ)⁽²²⁾ účinný od 1. 1. 2014, který se dotkl velkého množství právních předpisů a zcela nově tak upravil i oblast pojištění, když pojištění přestalo být regulováno samostatným zákonem a úprava pojištění a pojistné smlouvy se opět dostaly zhruba po devíti letech zpět do občanského zákoníku. Úprava pojištění dle tohoto zákona je předmětem dalších kapitol.

Vzhledem k tomu, že zákon o pojistné smlouvě upravoval nejenom dobrovolné soukromé pojištění, ale reguloval i pojištění povinné, tj. takové pojištění, kde je povinnost uzavřít pojištění dána zvláštním zákonem, má souvislost s oblastí pojištění i celá řada dalších zákonů vyžadujících jako povinnou podmínku pro výkon činnosti povinné pojištění, nejčastěji se jedná o odpovědnostní pojištění. Povinnost uzavřít toto pojištění je dána v řadě nejrůznějších zákonů, které vznikaly průběžně od roku 1991. Kromě již výše zmíněných zákonů č. 168/1999 Sb. a 159/1999 Sb. to byly zákony vyžadující odpovědnostní pojištění u lékařů, stomatologů, lékárníků (zákon č. 220/1991 Sb.), u veterinárních lékařů (zákon č. 381/1991 Sb.), u daňových poradců (zákon č. 523/1997 Sb.), u notářů (zákon č. 358/1992 Sb.), u pojišťovacích zprostředkovatelů a likvidátorů pojistných událostí (zákon č. 38/2004 Sb.) atd.⁽²³⁾

Není účelem vyjmenovat všechny zákony vyžadující povinné pojištění, cílem je poukázat na skutečnost, že oblast právní úpravy v pojištění je širší než jen základní zákony v této práci zmiňované.

²¹ Zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví

²² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²³ SCHELLE, K., HRADEC, M. *Historie právní úpravy pojišťovnictví*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 119

V současnosti jsou nejdůležitějšími platnými právními předpisy upravujícími oblast pojištění a pojišťovnictví tyto zákony:

- Zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví
- Zákon č. 38/2004 Sb., o pojišťovacích zprostředkovatelích a samostatných likvidátorech pojistných událostí a o změně živnostenského zákona (zákon o pojišťovacích zprostředkovatelích a samostatných likvidátorech pojistných událostí)
- Zákon č. 377/2005 Sb., o doplňkovém dozoru nad bankami, spořitelními a úvěrovými družstvy, institucemi elektronických peněz, pojišťovnami a obchodníky s cennými papíry ve finančních konglomerátech a o změně kterých dalších zákonů (zákon o finančních konglomerátech)
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Kromě těchto hlavních zákonů jsou významnými právními předpisy upravujícími specifické oblasti pojištění s ohledem na množství subjektů a objektů, kterých se dotýkají, ještě i:

- Zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla)
- Zákon č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání a o výkonu některých činností v oblasti cestovního ruchu a o změně zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů

Nedílnou součástí právní úpravy jsou pak i prováděcí vyhlášky, mezi které patří v oblasti pojištění zejména:

- Vyhláška č. 205/1999 Sb., kterou se provádí zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně

kterých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla)

- Vyhláška č. 434/2009 Sb., k provedení některých ustanovení zákona o pojišťovnictví
- Vyhláška č. 278/1998 Sb., k provedení zákona č. 58/1995 Sb., o pojišťování a financování vývozu se státní podporou a o doplnění zákona č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu ⁽²⁴⁾

2.4 Informace o pojistném trhu

V důsledku zákona č. 185/1991 Sb. zanikl již na počátku devadesátých let na českém trhu monopol České státní pojišťovny, když se jako první konkurenční podnik objevila v roce 1991 družstevní pojišťovna Kooperativa. Počet pojišťoven působících na českém trhu v devadesátých letech rychle vzrůstal, na trhu začaly operovat především pojišťovny bank či dceřiné společnosti zahraničních pojišťoven. Koncem roku 2000 již na českém trhu působilo 41 pojišťovacích subjektů a do roku 2013 jejich počet dále stoupl na 51. Počet těchto subjektů v posledních sedmi letech již byl v zásadě stabilní a změny byly jen minimálního rozsahu.

Z hlediska specializace je 5 pojišťoven zaměřeno na životní pojištění, 31 na neživotní a 15 pojišťoven je smíšených. Na českém trhu je registrovaná pouze jedna zajišťovna. ⁽²⁵⁾

Dle údajů České asociace pojišťoven bylo v roce 2013 evidováno 6 162 276 smluv životního pojištění a 19 674 348 smluv neživotního pojištění. Oproti předchozímu roku se jedná v oblasti životního pojištění o 3,1% pokles a v oblasti neživotního pojištění o 1,9% nárůst. Celkově předepsané pojistné za rok 2013 činilo téměř 14 mld. Kč. Největšími pojišťovnami co do počtu smluv i předepsaného pojistného jsou Česká pojišťovna a.s. a Kooperativa, pojišťovna a.s. s podílem na

²⁴ <http://www.cnb.cz/cs/index.html> (citováno 1. 3. 2014)

²⁵ <http://www.cnb.cz/cs/index.html> (citováno 1. 3. 2014)

trhu 25,3% a 19,6% (dle předepsaného celkového smluvního pojistného za rok 2013). Detailní informace jsou uvedeny v příloze č. 2.⁽²⁶⁾

Tabulka č. 1 – Vývoj počtu pojišťoven a jejich členění v letech 2001-9/2013

Rok	Celkový počet pojišťoven	V tom		
		životní pojišťovny	neživotní pojišťovny	smíšené pojišťovny
2001	43	3	23	17
2002	42	3	22	17
2003	42	3	23	16
2004	40	3	21	16
2005	45	5	23	17
2006	49	6	26	17
2007	52	6	29	17
2008	53	7	29	17
2009	52	7	29	16
2010	52	7	30	15
2011	53	7	31	15
2012	52	6	31	15
9/2013	51	5	31	15

Zdroj:

http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/zpravy_o_vykonu_dohledu/

²⁶ <http://www.cap.cz/statistics.aspx>

3. Vývoj nové právní úpravy

3.1 *Vznik a vývoj nového občanského zákoníku*

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, zásadní změnu v oblasti právní úpravy nejenom pojištění, ale v podstatě celé ekonomiky a každodenního života lidí, znamená nový občanský zákoník.

Nutnost jeho vzniku vyplynula ze skutečnosti, že dosavadní občanský zákoník vznikl již téměř před 50 lety v zcela jiném ekonomickém, společenském a politickém prostředí a na nutné změny vyvolané dalším padesátiletým vývojem již ne zcela dostatečně reagoval. Nový občanský zákoník si kladl za cíl upravit všechny soukromoprávní vztahy v jednom kodexu, přizpůsobit je moderním potřebám a v případě nutnosti je dále zpřesnit, specifikovat a rozvinout. Novým občanským zákoníkem se řídí všechna soukromá práva a povinnosti, není-li jiným zvláštním zákonem stanoveno jinak. Soukromým právem je upravovaná oblast styku mezi soukromými osobami s důrazem na soukromý zájem na rozdíl od veřejného práva, které upravuje styk jednotlivce s orgány veřejné moci s preferencí veřejného zájmu.

Práce na novém občanském zákoníku trvala více než deset let, jeho vznik byl provázen řadou odborných diskusí, prolínáním různých názorů a hledáním kompromisů. Již v roce 2001 byl schválen věcný záměr nového občanského zákoníku, v lednu 2005 byla vypracována jeho první verze a byla zahájena veřejná diskuse k jeho návrhu. V květnu 2007 byla vypracována druhá verze, která prošla složitým připomínkovým řízením. Po vypořádání se s odbornými názory a připomínkami byl návrh občanského zákoníku Vládou ČR v květnu 2011 schválen a byl postoupen ke schválení do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, kde byl s dalšími úpravami schválen v listopadu 2011. Následně po schválení v Senátu Parlamentu České republiky byl nový občanský zákoník dne 20. 2. 2012 podepsán Prezidentem České republiky a 22. 3. 2012 byl vyhlášen ve Sbírce zákonů v částce 33 pod číslem 89/2012 Sb..⁽²⁷⁾

²⁷ <http://obcanskyzakonik.justice.cz/> (citováno 9. 3. 2014)

Spolu s novým občanským zákoníkem, který zrušil až 238 předpisů včetně dosavadního obchodního zákoníku, byly přijaty i další dva významné zákony, které NOZ doplňují. Jednalo se o *Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích*²⁸ a *Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém*.⁽²⁹⁾ Oba nabyly účinnost rovněž k 1.1 2014.

NOZ je prováděn pěti nařízeními vlády, pojištění se bezprostředně týká *Vyhláška Nařízení vlády č. 351/2013 Sb., kterou se určuje výše úroků z prodlení a nákladů spojených s uplatněním pohledávky, určuje odměna likvidátora, likvidačního správce a člena orgánu právnické osoby jmenovaného soudem a upravují některé otázky Obchodního věstníku a veřejných rejstříků právnických a fyzických osob*⁽³⁰⁾ a *Nařízení vlády č. 363/2013 Sb., o vzorovém poučení o právu na odstoupení od smluv uzavřených distančním způsobem nebo mimo obchodní prostory a vzorovém formuláři pro odstoupení od těchto smluv*.⁽³¹⁾

²⁸ Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)

²⁹ Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

³⁰ Vyhláška Nařízení vlády č. 351/2013 Sb., kterou se určuje výše úroků z prodlení a nákladů spojených s uplatněním pohledávky, určuje odměna likvidátora, likvidačního správce a člena orgánu právnické osoby jmenovaného soudem a upravují některé otázky Obchodního věstníku a veřejných rejstříků právnických a fyzických osob

³¹ Nařízení vlády č. 363/2013 Sb., o vzorovém poučení o právu na odstoupení od smluv uzavřených distančním způsobem nebo mimo obchodní prostory a vzorovém formuláři pro odstoupení od těchto smluv

4. Účinnost nové právní úpravy

4.1 Účinnost nové právní úpravy

Účinnost nového občanského zákoníku byla odložena téměř o dva roky a byla stanovena až na 1. 1. 2014. Dlouhá odložená účinnost byla vyvolána nutností schválit doprovodné předpisy, rekonstruovat stávající předpisy a poskytnout dostatek času jak podnikatelské sféře, tak i státním orgánům a úřadům i obyvatelstvu pro změny v jejich smlouvách, předpisech a činnostech. Nový občanský zákoník se dotkl řady právních předpisů a většiny státních orgánů, podnikatelských i nepodnikatelských subjektů, jakož i většiny obyvatel.

Účinnost občanského zákoníku od 1. 1. 2014 byla ještě v druhé polovině roku 2013 ohrožena a diskutovalo se o posunutí jeho účinnosti v souvislosti s vládní krizí, přechodnou vládou a předčasnými volbami, neboť bylo ohroženo schválení doprovodných předpisů, k této změně nakonec nedošlo a dne 1. 1. 2014 nový občanský zákoník skutečně nabyl svoji účinnost.

Hlavní obecnou zásadu, které NOZ přinesl a kterou důsledně uplatňuje, je akcentování svobodné vůle jednotlivce uspořádat si život dle svých potřeb a přání. Toto zdůraznění osobní volby je podpořeno skutečností, že většina ustanovení NOZ jsou dispozitivního charakteru, tzn. že se použijí pouze tehdy, pokud se smluvní strany nedohodnou jinak, přičemž tato svobodná vůle je obecně omezena povinností jednat v souladu s dobrými mravy, veřejným pořádkem a postavením osob.

4.2 Nový občanský zákoník v oblasti pojištění

Nový občanský zákoník znamená i v oblasti pojištění významnou změnu, ale jedná se spíše o změnu jen formálního charakteru. O začlenění pojištění do občanského zákoníku se vedly dlouhé odborné diskuse a zvažovala se úprava pojištění jak v občanském zákoníku tak i varianta úpravy samostatným zákonem. Přestože v původním věcném záměru se nepředpokládalo začlenění úpravy pojištění do občanského zákoníku, v konečné verzi sem bylo zařazeno. Začlenění úpravy pojištění a pojistných smluv znovu do občanského zákoníku a zrušení příslušných

částí samostatného zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě se stalo nejvýznamnější změnou v oblasti pojištění.

Pojištění je v novém občanském zákoníku upraveno v čtvrté části (Relativní majetková práva), hlavě druhé (Závazky z právních jednání), dílu patnáctém (Závazky z odvážných smluv), oddílu druhém (Pojištění), paragrafy 2758 – 2872.

Nicméně pojištění nestojí v občanském zákoníku samostatně, ale je pouze jedním z druhů závazkových vztahů, je pouze jednou z oblastí soukromého práva a má bezprostřední návaznost na řadu dalších oblastí občanským zákoníkem upravovaných. Nelze se proto řídit jen specifickými ustanovením platnými pro oblast pojištění, ale nutno na něj aplikovat i ustanovení v ostatních částech, pokud s pojištěním souvisí. Na pojištění se tak vztahují i úvodní obecná ustanovení i podstatná část části čtvrté, relativní majetková práva, jakož i ustanovení společná, přechodná a závěrečná.

Pojistné smlouvy uzavřené do 31. 12. 2013 se i nadále řídí zákonem č. 37/2004 Sb., nové smlouvy uzavřené po 1. 1. 2014 se řídí zákonem č. 89/2012 Sb. Dochází tedy k dvojímu právnímu režimu pojistných smluv a při řešení konkrétní pojistné smlouvy je nutno vycházet z právní úpravy platné v době uzavření pojistné smlouvy. Délku tohoto souběhu dvou právních úprav nelze předjímat, může se jednat o řadu let, pojistné smlouvy mívají často dlouhodobý charakter.

5. Vznik pojistných smluv podle nové právní úpravy

5.1 Obecná ustanovení nového občanského zákoníku

Pro řádné pochopení problematiky pojistných smluv je nutno vysvětlit některé pojmy řešené v ostatních částech NOZ, které jsou však samozřejmě určující i pro oblast pojištění.

Ústředními zásadami NOZ je důraz na soukromý zájem, na svobodnou vůli každé osoby, důraz na ochranu slabší strany, na jednání v souladu nejenom se zákonem ale i s dobrými mravy, důraz na poctivé jednání osob, kdy nikdo nesmí profitovat ze svého nepoctivého, podvodného či protiprávního jednání. Tyto zásady se prolínají celým občanským zákoníkem včetně oblasti pojištění.

Pojištění vzniká na základě uzavřené smlouvy mezi dvěma stranami, jedná se tedy o smluvní vztah. Smluvní vztahy obecně vznikají na základě právního jednání osob. Pojem právní jednání je novým občanským zákoníkem zaveden nově, dříve se používal termín právní úkon. Dle paragrafu 545 NOZ se používá pojem právní jednání pro taková jednání osob, ze kterých vyplývají právní následky, ať již se jedná přímo o následky vyjádřené v tomto jednání nebo o následky vyplývající ze zákona, dobrých mravů či zvyklostí, případně i ze zavedené praxe. Výsledkem právního jednání jsou právní následky, tj. vznik, změna nebo zánik práva či povinností.

Právní jednání musí být v souladu se zákonem i s dobrými mravy, a to obsahem i účelem. Právně lze jednat konáním (někdo něco dělá) nebo opomenutím (někdo něco opomíjí), právní jednání může být písemné, ústní nebo konkludentní, tj. mlčky akceptované. Pro právní jednání je rozhodující obsah, úmysl tohoto jednání před formálním hlediskem. *„Právní jednání je důsledkem projevené vůle jednající osoby. Pokud vůle jednající osoby chybí, nejde o právní jednání - jde o tzv. zdánlivé právní jednání. O zdánlivé právní jednání jde rovněž v případě, že zjevně nebyla projevena vážná vůle, a stejně tak v případě, že nelze ani výkladem zjistit obsah právního jednání pro jeho neurčitost nebo nesrozumitelnost. Ke zdánlivé právnímu jednání se*

nepřihlíží a nemůže vyvolat právní následky.“(32) V pochybnostech, zda právní jednání je platné či nikoliv, pokládá se spíše za platné.

Výše uvedené zásady nutno aplikovat i na oblast pojištění a na vznik pojistných smluv. Většina ustanovení je dispozitivních umožňujících se na základě dohody obou stran se od nich odchýlit. Kogentní ustanovení jsou aplikovaná pouze v některých situacích za účelem ochrany slabší strany.

Pojistné smlouvy jsou velmi často uzavírané jako tzv. adhezní smlouvy. Za adhezní smlouvu se může považovat každá smlouva, u které je její obsah v zásadě pevně dán jednou stranou a slabší strana tuto smlouvu prakticky nemůže ovlivnit. Jsou to většinou tzv. formulářové smlouvy. NOZ v paragrafech 1798-1801 určuje základní pravidla těchto smluv, v daných paragrafech je přímo aplikovaná jedna ze základních zásad, a to ochrana slabší strany. Je-li ve smlouvách uzavřených adhezním způsobem doložka odkazující na samostatně uvedené podmínky, musí být s nimi slabší strana seznámena, tyto podmínky musí být čitelné, srozumitelné a nesmí být současně pro slabší stranu zvláště nevýhodné, není-li pro to rozumný důvod. NOZ stanoví, že od ujednání adhezních smluv se nelze odchýlit nebo je vyloučit s výjimkou vztahu mezi podnikateli, ledaže to hrubě odporuje obchodním zvyklostem a zásadě poctivého obchodního styku.

Pojistné smlouvy jsou rovněž často uzavírané jako spotřebitelské smlouvy. Spotřebitelské smlouvy jsou smlouvy uzavírané mezi spotřebitelem (v paragrafu 419 NOZ je jako spotřebitel označen člověk, který uzavírá smlouvu s podnikatelem nebo který s podnikatelem jedná mimo rámec své podnikatelské činnosti nebo mimo rámec samostatného výkonu svého povolání) a podnikatelem. Nejedná se o zvláštní typ smluv, spotřebitelskou smlouvou může být v podstatě každá smlouva, pokud je uzavíraná se spotřebitelem, tudíž i smlouva pojistná. NOZ vyžaduje od těchto smluv ochranu slabší strany, za kterou je považován spotřebitel, a proto se tyto smlouvy nemohou odchýlit od zákona v neprospěch spotřebitele. Pokud lze obsah smlouvy vykládat různým způsobem, zvolí se obsah pro spotřebitele nejvýhodnější. NOZ rovněž ukládá pro podnikatele poměrně rozsáhlou předmluvní informační povinnost

³² NOVOTNÝ, P., BUDÍKOVÁ, P. a kolektiv. *Nový občanský zákoník - smluvní právo*. 1. vyd. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2014, s. 21 d.c.

a vymezuje zakázaná ujednání, mezi něž patří např. ta ujednání, která vylučují nebo omezují spotřebitelská práva, ujednání, která nastolují nerovnováhu mezi podnikatelem a spotřebitelem – např. možnost odstoupit od smlouvy pouze pro podnikatele, možnost podnikatelem jednostranně zvýšit cenu, aniž by mohl spotřebitel odstoupit od smlouvy, ujednání zbavující spotřebitele možnosti domáhat se svých práv žalobou apod. (paragraf 1814 NOZ).

Zvláštním typem těchto spotřebitelských smluv jsou tzv. distanční smlouvy, tj. smlouvy uzavírané na dálku bez přítomnosti smluvních stran s využitím prostředků komunikace na dálku (paragrafy 1820-1840 NOZ). Vzhledem k tomu, že v tomto případě je riziko zneužití ze strany podnikatele větší a spotřebitel uzavřením smlouvy podstupuje vyšší riziko než při uzavření smlouvy klasickým způsobem, NOZ zde přijímá pro tyto smlouvy přísnější pravidla. Dochází k rozšíření informační povinnosti podnikatele, je povinen sdělit informace o sobě, o zboží nebo službě, informace pro reklamace, atd. V zákoně jsou stanoveny podmínky pro odstoupení od smlouvy i způsob vzájemného vypořádání. Vzorové poučení o právu na odstoupení je uvedeno ve vládním nařízení č. 363/2013 Sb.

Prostřednictvím prostředků komunikace na dálku mohou být uzavírány i tzv. smlouvy o finančních službách, které jsou specificky upraveny v paragrafech 1841-1851 NOZ.

Česká národní banka (dále jen ČNB) na svých webových stránkách vysvětluje pojem smluv o finančních službách takto: „*Smlouvami o finančních službách uzavíranými na dálku jsou smlouvy mezi spotřebitelem (pro tyto účely však pouze fyzickou osobou) a dodavatelem, které byly uzavřeny pomocí prostředků komunikace na dálku (např. telefon, fax, elektronická pošta, internet), které umožňují uzavřít smlouvu bez současné fyzické přítomnosti smluvních stran, týkající se bankovních, platebních, úvěrových nebo pojistných služeb, smlouvy týkající se penzijního připojištění, smlouvy týkající se poskytování investičních služeb nebo smlouvy týkající se obchodů na trhu s investičními nástroji*“⁽³³⁾

³³ http://www.cnb.cz/cs/spotrebitel/ochrana_spotrebitele/smlouvy_na_dalku.html (citováno 10. 3. 2014)

V případě těchto smluv se rozšiřuje informační povinnost, kromě obecných informací zmiňovaných výše je tato informační povinnost doplněna o informace o subjektu vykonávajícího dohled nad činností podnikatele, informace o riziku souvisejícího s finanční službou, údaj o existenci garančního fondu apod. Je-li smlouva uzavíraná prostřednictvím zprostředkovatele, musí být sděleny rovněž informace o tomto zprostředkovateli. Obsah následně uzavřené smlouvy musí být v souladu s těmito informacemi. I zde je stanovena možnost odstoupení od smlouvy. Konkrétní vliv těchto smluv na oblast pojištění je zmíněn v další části.

5.2 Úvod do problematiky pojistných smluv

Před vlastním popisem způsobů vzniku a zániku pojištění a pojistných smluv a okolností s tím souvisejících považuji za nutné některé pojmy z oblasti pojištění blíže specifikovat.

Nový občanský zákoník upravuje soukromé právo a z hlediska pojištění tedy pojištění soukromé, tj. pojištění vzniklé na základě pojistné smlouvy, na rozdíl od pojištění zákonného upraveného jinými předpisy.

Soukromé pojištění pak může být dobrovolné nebo povinné, jehož uzavření je vyžadováno jinými předpisy, např. zákonem o pojištění odpovědnosti z provozu motorových vozidel, zákonem upravujícím podmínky podnikání v cestovním ruchu, zákonem o advokacii apod., viz předchozí kapitola 2.3.

Tato povinnost povinného pojištění je stanovena s ohledem na zvýšené riziko spojené s činností těchto osob za účelem ochrany třetích osob, detaily jsou podrobněji upraveny v těchto předpisech, základní pravidla jsou však obsažena v NOZ, kde jsou pro úpravu povinného pojištění vymezeny paragrafy 2779-2781. Zákon v případě tohoto pojištění stanoví podmínky přísněji než v případě dobrovolného pojištění. Povinnost vyplatit pojistné plnění se vztahuje i na případy, kdy byla škoda způsobena úmyslným jednáním pojistníka, pojistitele nebo jiné osoby za podmínky, když tak stanoví zvláštní zákon. Pojistitel má právo odstoupit od smlouvy, případně vypovědět povinné pojištění pouze tehdy, když to jiný zákon dovoluje.

NOZ i dříve zákon o pojistné smlouvě dělí pojištění na pojištění osob, kam patří životní pojištění (tj. např. pojištění pro případ smrti, dožití se určitého věku nebo dne určeného smlouvou jako konec pojištění anebo pro případ jiné skutečnosti týkající se změny osobního postavení člověka), úrazové pojištění a pojištění pro případ nemoci; a na pojištění majetku, kam spadá i pojištění právní ochrany, pojištění odpovědnosti, pojištění úvěru nebo záruky a pojištění finančních ztrát.

Pojištění se rovněž člení z hlediska druhu poskytnutého pojistného plnění na pojištění škodové, kde pojistné plnění v rozsahu stanoveném pojistnou smlouvou nahrazuje úbytek majetku, ke kterému došlo v důsledku pojistné události (paragraf 2811 NOZ), v podstatě jde o náhradu způsobené škody; a na pojištění obnosové, kde je pojistitel povinen v případě pojistné události jednorázově či opakovaně poskytnout pojistné plnění v ujednaném rozsahu (paragraf 2821 NOZ). Již z principu definice vyplývá, že např. pojištění životní může být jen obnosové a např. pojištění odpovědnostní jen jako škodové. Některá pojištění mohou být však alternativní. V předchozí právní úpravě byl údaj o tom, zda se jedná o pojištění škodové či obnosové, povinným údajem pojistné smlouvy, dnes tato povinnost zákonem určena není, ale lze předpokládat, že tato informace bude vždy do pojistné smlouvy či do pojistných podmínek zahrnuta.

Dojde-li k pojištění stejného pojistného zájmu proti stejnému pojistnému nebezpečí ve stejné době u více pojistitelů, pak se jedná o tzv. množné pojištění (paragraf 2816 NOZ). Dle postavení pojistitelů se pak toto množné pojištění dělí na tzv. soupojištění, souběžné pojištění či vícenásobné pojištění.

Při soupojištění (paragraf 2817 NOZ) dochází k rozložení rizika mezi více pojistitelů, prostřednictvím vedoucího pojistitele je uzavřena pojistná smlouva s více pojistiteli, kteří jsou ve vztahu k pojistníkovi zastoupeni tímto vedoucím pojistitelem, vůči kterému je rovněž uplatňováno právo na pojistné plnění. Vzájemné vypořádání se mezi těmito pojistiteli je dáno uzavřenou smlouvou.

Při souběžném pojištění dochází k rozložení rizika mezi více pojistitelů, podmínkou je, že souhrn pojistných částek nepřesáhne pojistnou hodnotu pojištěného majetku, případně souhrn limitů pojistného plnění nepřesáhne výši vzniklé škody.

V případě opačném, to je v případě, že souhrn pojistných částek přesáhne pojistnou hodnotu pojištěného majetku nebo souhrn limitů pojistného plnění přesáhne výši vzniklé škody, jedná se o tzv. vícenásobné pojištění (paragraf 2818 NOZ)

V oblasti životního pojištění se můžeme setkat s pojmy skupinové pojištění, výluka z pojištění, odkupné, v oblasti pojištění majetku se používá pojem hromadná věc.

Skupinové pojištění vzniká v případech, kdy se pojištění vztahuje na členy určité skupiny, popř. na jejich rodiny a osoby na nich závislé, aniž by bylo nutno uvádět ve smlouvě jejich jména. Zákon stanoví, že v době pojistné události musí být alespoň znám způsob, jak se členové pojištěné skupiny bez pochybností určí.

Výluka z pojištění v případě životního pojištění znamená, že pojistné plnění pro případ smrti nebude vyplaceno, pokud dojde ke smrti sebevraždou do 24 měsíců od vzniku pojištění.

Odkupné je částka, kterou pojišťovna vyplatí pojistníkovi v případě předčasně ukončeného životního pojištění. Podmínky pro určení odkupného jsou uvedeny v paragrafu 2842 NOZ.

Za hromadnou věc se dle paragrafu 501 NOZ považuje soubor jednotlivých věcí považovaných za jeden předmět a jako takový nesoucích jedno společné označení, pokud současně náleží jednomu vlastníkovi.

5.3 Pojistná smlouva

Základem pojistného vztahu je pojistná smlouva. Jedná se o smluvní závazkový vztah dobrovolně uzavřený mezi dvěma stranami na základě nabídky jedné strany a akceptací této nabídky stranou druhou.

V úpravě pojistné smlouvy dle NOZ se promítá jeho hlavní zásada, že v případě soukromého práva je podstatný soukromý zájem a uzavřená smlouva je výsledkem dobrovolného jednání dvou stran. NOZ i v oblasti pojištění maximálně posiluje

zásadu bezformálnosti (nejsou například stanoveny povinné náležitosti pojistné smlouvy) i zásadu ochrany slabší strany (tím, že některá ustanovení stanoví jako kogentní), většina ustanovení má však dispozitivní charakter umožňující projevit svobodnou vůli obou stran.

Pojistnou smlouvu definoval předchozí zákon o pojistné smlouvě „*jako smlouvu o finančních službách, ve které se pojistitel zavazuje v případě vzniku nahodilé události poskytnout ve sjednaném rozsahu plnění a pojistník se zavazuje platit pojistiteli pojistné.*“⁽³⁴⁾

Nový občanský zákoník tuto definici, stejně jako řadu jiných definic nepřejímá, byť ji obsahově zachovává. NOZ pouze určuje, jaká práva a povinnosti jsou s touto smlouvou spojena. Pojistnou smlouvou se tak dle NOZ „*pojistitel zavazuje vůči pojistníkovi poskytnout jemu nebo třetí osobě pojistné plnění, nastane-li nahodilá událost krytá pojištěním (pojistná událost), a pojistník se zavazuje platit pojistiteli pojistné.*“⁽³⁵⁾

Svým zařazením se pojistná smlouva začleňuje mezi smlouvy odvážné, tj. mezi smlouvy založené na nejisté události, nicméně se od ostatních smlouvy z této skupiny, tj. především od smluv o sázce, hry a losu odlišuje zejména nutnou existencí pojistného zájmu.

5.4 Pojistný zájem

Pojistný zájem je nutnou podmínkou pro vznik a trvání pojištění. Nutná existence pojistného zájmu brání různým spekulativním jednáním a zneužívání pojištění pro vlastní obohacení.

Pojem pojistný zájem byl obsažen již v předchozím zákonu o pojistné smlouvě, ale zákon s ním příliš nepracoval. V novém občanském zákoníku se význam pojmu pojistný zájem výrazně zvyšuje, existence pojistného zájmu je podmínkou pro vznik pojištění, zánik pojistného zájmu za dobu trvání pojištění je i důvodem zániku pojištění.

³⁴ Zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů § 2

³⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník § 2758 odst. 1

Pojistný zájem je definován v ustanovení 2761 NOZ jako „*oprávněná potřeba ochrany před následky pojistné události.*“⁽³⁶⁾

Dle mého názoru však význam pojistného zájmu je lépe vyjádřen v Důvodové zprávě k NOZ, kde se říká, že „*pojistný zájem se odráží v přání, aby škodné následky pojistné události nenastaly, jakož i v obavě, že hodnota, na níž má zájemce o pojištění (posléze pojistník) zájem, bude pojistnou událostí zničena, zmenšena nebo jinak dotčena.*“⁽³⁷⁾

Pojistník má pojistný zájem, má tedy potřebu ochrany před následky pojistné události na svém majetku, zdraví, životě, může mít však pojistný zájem i na zdraví a životě jiné osoby, většinou v příbuzenském vztahu, může mít pojistný zájem i na cizím majetku, pokud by mu bez jeho existence hrozila majetková ztráta nebo pokud by byl bez jeho uchování ohrožen. Oprávněný pojistný zájem pojistníka na cizím majetku či na životě a zdraví jiné osoby se považuje za prokázaný, dá-li pojištěný souhlas s tímto pojištěním.

Zákon připouští i možnost budoucího pojistného zájmu.

Neexistence pojistného zájmu zájemce o pojištění zakládá v případě situace, že o tom pojistitel věděl nebo musel vědět, neplatnost pojistné smlouvy. V případě, že o této situaci pojistitel nevěděl nebo nemohl vědět a pojistník vědomě pojistil neexistující pojistný zájem, je pojistná smlouva sice rovněž neplatná, ale pojistiteli náleží pojistné do doby, kdy se o neplatnosti dozvěděl (paragraf 2764 NOZ).

5.5 Smluvní strany a další účastníci pojištění

Pojistný vztah se týká řady osob a vyplývají z něj pro tyto osoby různá práva a povinnosti. Pojistná smlouva je uzavírána mezi dvěma smluvními stranami, tj. mezi pojistníkem a pojistitelem, ale může se dotýkat i dalších osob, jako je oprávněná osoba, obmyšlený, poškozený apod.

³⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník § 2761

³⁷ Důvodová zpráva k NOZ, strana 545

Pojem pojistník a pojistitel již není v novém občanském zákoníku na rozdíl od předchozí právní úpravy definován, ale jeho obsah vyplývá z kontextu zákona.

Na jedné straně vystupuje pojistitel, tedy smluvní strana, která uzavírá s pojistníkem pojistnou smlouvu a zároveň se zavazuje vůči pojistníkovi poskytnout jemu nebo třetí osobě pojistné plnění, nastane-li nahodilá událost krytá pojištěním (pojistná událost). Pojistitelem je nejen ten, který má oprávnění podnikat v pojišťovnictví, ale i ten, kdo toto oprávnění nemá, byť se vystavuje nebezpečí veřejnoprávních sankcí. Dle Důvodové zprávy k NOZ „*skutečnost, že někdo takové oprávnění podle veřejného práva nemá, ho nezbavuje způsobilosti uzavírat smlouvu a v nedostatku veřejného oprávnění nelze hledat důvod pro závěr o neplatnosti smlouvy. I takový pojistitel je uzavřenou smlouvou vázán a pojistník, případně další osoby na pojištění zúčastněné, jsou proti němu oprávněny práva ze smlouvy uplatňovat, nevyužijí-li ustanovení o omylu.*“⁽³⁸⁾

Smluvním partnerem pojistitele je pojistník, tedy osoba, která s pojistitelem uzavírá smlouvu o pojištění a zároveň se zavazuje zaplatit pojistiteli pojistné. Pojistníkem může být právnická i fyzická osoba. Před uzavřením pojistné smlouvy se pojistník nazývá zájemcem o pojištění.

Dalšími účastníky pojištění mohou být pojištěný, oprávněná osoba a obmyšlený. Pojištěným je dle paragrafu 2766 NOZ „*osoba, na jejíž život, zdraví, majetek nebo odpovědnost nebo jinou hodnotu pojistného zájmu se pojištění vztahuje.*“⁽³⁹⁾ Obvykle pojistník sjednává pojištění vlastního nebezpečí a je tedy zároveň i pojištěným, nicméně zákon připouští i situaci, kdy pojistník uzavře pojištění pojistného nebezpečí třetí osoby, v tom případě dochází k pojištění cizího pojistného nebezpečí a pojištěný je odlišný od pojistníka.

Pojištění vlastního nebezpečí obvykle uzavírá pojistník ve vlastní prospěch, ale může být uzavřeno i ve prospěch třetí osoby.

Rovněž pojištění cizího nebezpečí může být uzavřeno ve prospěch pojistníka nebo ve prospěch třetí osoby.

³⁸ Důvodová zpráva k NOZ, strana 543

³⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník § 2766

V případě pojištění cizího nebezpečí, ať již ve prospěch pojistníka nebo ve prospěch třetí osoby, je zákonem stanovena řada povinností. Pojistník je povinen seznámit pojištěného s obsahem takové pojistné smlouvy, pojištěný si musí být vědom, že případné pojistné plnění nenabude a souhlasí, aby pojistné plnění nabyl pojistník nebo případně třetí osoba. Zároveň pojistník jako oprávněná osoba nebo třetí osoba může právo na pojistné plnění uplatnit až tehdy, prokáže-li, že pojištěný je s obsahem smlouvy seznámen a pojištěný mu dal souhlas k přijetí pojistného plnění.

Oprávněnou osobou je dle NOZ „*ta osoba, které vznikne v důsledku pojistné události právo na pojistné plnění.*“⁽⁴⁰⁾ Může jím být sám pojistník nebo třetí osoba.

Pojem obmyšlená osoba se používá pouze u pojistných smluv týkajících se pojištění osob, u kterých je sjednáno pojištění pro případ smrti pojištěného. Je to osoba, která je určena v pojistné smlouvě a které vzniká právo na pojistné plnění v případě smrti pojištěného, jedná se o specifický druh oprávněné osoby. Jestliže osoba pojistníka a pojištěného není jedna a ta samá, může pojistník určit nebo změnit osobu obmyšleného jen se souhlasem pojištěného.

Dalším z účastníků pojištění může být také poškozený, tedy osoba, které byla způsobena škoda, za kterou odpovídá pojištěný, a které je plněno z pojištění pojištěného, který však v daném případě vystupuje současně jako osoba, která plnění z pojištění způsobila. Poškozený však vstupuje přímo do pojistného vztahu jen ve zvlášť určených případech, a to zejména v případě pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorového vozidla.

5.6 Uzavření pojistné smlouvy

Pojistná smlouva se uzavírá v písemné formě, pouze v případě krátkodobého pojištění, které je kratší než jeden rok, není písemná forma nutná. Typickým příkladem krátkodobého pojištění je například cestovní pojištění, které se většinou uzavírá na období spíše dní než týdnů či měsíců. V případě uzavření pojistné smlouvy v ústní formě slouží jako potvrzení o uzavření pojistné smlouvy pouze pojistka, kterou je pojistitel povinen pojistníkovi vydat.

⁴⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník § 2770

Přes tuto výjimku je většina pojistných smluv uzavírána v písemné formě. V případě, že pro uzavření této pojistné smlouvy je nutné získat další informace, např. zjištění skutečného stavu věci, zdravotního stavu, stanovení povinností či dání souhlasu, vyžaduje se písemná forma i pro tyto podklady.

V paragrafu 2760 NOZ je dána pojistiteli povinnost před uzavřením pojistné smlouvy sdělit zájemci o pojištění údaje, jejichž rozsah a způsob předání stanoví jiný zákon upravující pojišťovnictví, stejná povinnost je potom dána v případě, že dojde ke změně těchto skutečností během pojištění. Zde je vidět určitá nedomyšlenost zákona, neboť v stávajícím platném znění zákona o pojišťovnictví toto není řešeno. Odborná veřejnost tento problém dále rozvádí v internetovém článku určeném pro časopis *Pojistný rozhled*, když říká: „*Jedná se o odkaz na úpravu veřejnoprávní povahy, která je nyní obsažena v § 65 až § 67 ZPS. Jelikož NOZ ruší s účinností od 1. 1. 2014 také ZPS, předpokládalo se přijetí či novela jiného zákona, který by nově stanovil informační povinnosti pojistitele. Ministerstvo financí se naprosto nekonceptně pokusilo včlenit rozsáhlou informační povinnost pojistitele do novely ZoPZ (pozn. autora – zákon o pojišťovacích zprostředkovatelích a samostatných likvidátorech pojistných událostí), která však v důsledku rozpuštění Poslanecké sněmovny nebyla schválena. S nejvyšší pravděpodobně tedy od 1. 1. 2014 nastane situace, že žádný zvláštní zákon nestanoví informační povinnost pojistitele, ač je tato stanovena Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2002/83/ES o životním pojištění.*“⁽⁴¹⁾

Zájemci o pojištění musí být poskytnuty všechny relevantní informace týkající se pojistitele i nabízeného produktu.

Obě smluvní strany, tj. pojistitel a pojistník, resp. zájemce o pojištění, mají povinnost k pravdivým sdělením (paragrafy 2788-2789 NOZ). Zájemce o pojištění má povinnost na písemné dotazy pojistitele týkající se pojištění odpovědět pravdivě a úplně, totéž však platí i pro písemné dotazy zájemce o pojištění na pojistitele. V případě, že pojistník je odlišný od pojištěného, je povinnost pravdivých a úplných

⁴¹ <http://www.opojistení.cz/ekonomika/vyvoj-trhu/potreby-a-pozadavky-oboje-ci-pouze-jedno-ale-ktere/> (citováno 12. 3. 2014)

odpovědi dána i pro pojištěného. Obdobná povinnost pojistitele, pojistníka či pojištěného je dána i později při případných jednáních o změně pojistné smlouvy.

Zákon ukládá rovněž povinnost rovného zacházení, tj. pojistitel nesmí použít národnost, rasový či etnický původ či jiné hledisko odporující zásadě rovného zacházení jako hledisko při výpočtu pojistného, případně při výpočtu pojistného plnění (paragraf 2769 NOZ).

Uzavřením pojistné smlouvy se rozumí akceptace předložené nabídky, která může být podána pojistitelem, pojistníkem nebo osobou zmocněnou jedním z navrhovatelů, tj. např. pojišťovacím zprostředkovatelem. Neurčí-li si smluvní strany v nabídce něco jiného, je pro přijetí návrhu stanovena doba jednoho měsíce ode dne doručení nabídky druhé straně. V případě životního pojištění, kdy je uzavření smlouvy podmíněno lékařskou prohlídkou, je stanovena lhůta pro přijetí návrhu dvouměsíční.

Předložený návrh pojistitele je možné přijmout i včasným zaplacením stanoveného pojistného, to je převedením nebo poukázáním pojistného na účet pojistitele, rovněž i tato forma se považuje za písemné uzavření smlouvy.

Nejčastějším způsobem uzavření pojistné smlouvy je, že návrh je přijat okamžikem, kdy navrhovatel obdrží sdělení druhé strany o přijetí návrhu. V případě odpovědi, kdy přijetí návrhu obsahuje dodatky, výtky, omezení nebo jiné změny proti původnímu stavu nabídky, považuje se takové přijetí za nový návrh. Jestliže se druhá strana ve lhůtě jednoho měsíce ode dne, kdy jí byl návrh doručen, nevyjádří, považuje se návrh za zamítnutý.

Pojištění vzniká dnem následujícím po uzavření pojistné smlouvy, nedohodnou-li se smluvní strany jinak. Zákon umožňuje i situaci, kdy se pojištění vztahuje i na dobu před dnem uzavření pojistné smlouvy, v tom případě je zde však v paragrafu 2772 odst. 2 specifická úprava bránící pojistným podvodům:

„Bylo-li ujednáno, že se pojištění vztahuje i na dobu přede dnem uzavření smlouvy, není pojistitel povinen poskytnout pojistné plnění, pokud pojistník v době nabídky věděl nebo vědět měl a mohl, že pojistná událost již nastala, a pojistitel

nemá právo na pojistné, pokud v době nabídky věděl nebo měl a mohl vědět, že pojistná událost nastat nemůže.“(42)

Pojištění je možné uzavřít i formou obchodu na dálku, tedy s výhradním použitím prostředku komunikace na dálku, čímž je například telefon, fax, internet, elektronická pošta.

5.7 Pojistka

Jako doklad o uzavření pojistné smlouvy je pojistitel povinen vydat pojistníkovi pojistku (paragraf 2775 NOZ), pojistka však není pojistnou smlouvou. V případě rozdílných údajů mezi pojistkou a pojistnou smlouvou je rozhodující pojistná smlouva.

Zákon stanoví minimální náležitosti, které musí pojistka obsahovat (paragrafy 2776-2777 NOZ), a to především číslo smlouvy, určení pojistitele, pojistníka a oprávněné osoby, případně určení způsobu, jak bude tato oprávněna osoba určena. Mezi další nutné náležitosti pojistky patří pojistná událost, pojistné nebezpečí, pojistná doba. V případě, že pojistná smlouva nebyla uzavřena v písemné podobě, bude pojistka navíc obsahovat ještě i výši pojistného, jeho splatnost a údaj, zda se jedná o pojištění běžné či jednorázové, a případná odchylná ujednání od pojistných podmínek, případně i při pojištění osob způsob, jakým se bude oprávněná osoba podílet na výnosech pojistitele.

Smluvní volnost smluvních stran týkajících se pojistky je omezena, k odlišným ujednáním od paragrafů 2775 a 2777 NOZ se nepřihlíží.

Jestliže dojde ke ztrátě, zničení nebo poškození pojistky, vydá pojistitel na žádost a náklady pojistníka druhopis pojistky. V případě, že pojistná smlouva upravuje povinnost předložit pojistku k uplatnění práva na pojistné plnění, může pojistitel požadovat, aby se původní pojistka před vydáním druhopisu umožila.

Podstatné náležitosti pojistné smlouvy již nejsou zákonem upraveny, z kontextu zákona však vyplývá, že pojistná smlouva obsahuje minimálně stejné údaje jako

⁴² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník § 2772

pojistka, v praxi je však většinou pojistná smlouva mnohem širší a obsahuje i další ujednání.

Všechny osoby, ať již fyzické osoby nebo právnické osoby uváděné v pojistce či pojistné smlouvě, jsou identifikovány jménem, bydlištěm nebo sídlem a identifikujícím údajem.

5.8 Pojistné podmínky

Nedílnou součástí pojistné smlouvy jsou obvykle pojistné podmínky. Paragraf 2774 NOZ ustanovuje, že pojistné podmínky většinou konkretizují a podrobněji upravují podmínky vzniku, trvání a zániku pojištění, specifikují pojistnou událost, výluku z pojištění a způsob určení rozsahu pojistného plnění a jeho splatnost. Pojistitel je povinen seznámit pojistníka s pojistnými podmínkami ještě před uzavřením pojistné smlouvy, toto neplatí pouze v případě, uzavírá-li se smlouva formou obchodu na dálku, kde může být tato povinnost stanovená dodatečně. Ustanovení paragrafu 2774 odst.2 zde odkazuje na ustanovení paragrafu 1845 NOZ, dle kterého je podnikatel povinen sdělit spotřebiteli smluvní podmínky bezprostředně po uzavření pojistné smlouvy, pokud mu to použité prostředky komunikace neumožnily sdělit předem.

Nová právní úprava už nestanovuje povinnost, že pojistné podmínky musí být součástí pojistné smlouvy, pokud již nebyly obsaženy v pojistné smlouvě, nicméně z kontextu i z praxe vyplývá, že tomu tak je i nadále. Vzhledem ke složitosti oblasti pojištění a vzhledem k množství nejrůznějších situací, které mohou v průběhu pojištění vzniknout, je prakticky nemožné zahrnout všechny detaily do pojistné smlouvy, která by se tím stala velmi nepřehlednou. Obvykle tak v pojistné smlouvě bývají uvedeny jen individuální údaje platné pro konkrétního pojistníka a druh pojištění a v pojistných podmínkách pak všeobecně platné podmínky, tj. podmínky platné stejně pro všechny osoby sjednávající stejné pojištění. Avšak i zde dochází k dalšímu členění pojistných podmínek dle konkrétních druhů a variant pojištění.

V praxi, kterou chci demonstrovat na příkladu pojištění u Kooperativy pojišťovny, a.s., jsou v pojistné smlouvě o pojištění domu a domácnosti stanoveny

základní údaje – identifikace pojistníka, pojistitele, druh pojištění (pojištění rodinného domu, pojištění domácnosti) a konkrétní varianta pojištění označená jménem (např. Komfort), limity pojistného plnění, délka a počátek pojištění, údaje o pojistném – výše, způsob platby, splatnost, způsob komunikace a prohlášení ze strany pojistníka o pravdivosti údajů. Nedílnou součástí pojistné smlouvy jsou pak samostatné všeobecné pojistné podmínky pro pojištění majetku a odpovědnosti občanů, zvláštní pojistné podmínky pro pojištění budov a staveb, zvláštní pojistné podmínky pro pojištění domácnosti.

Všeobecné pojistné podmínky pro pojištění majetku a odpovědnosti občanů obsahují společná ustanovení týkající se vzniku, změny a zániku pojištění, pojistného zájmu, změny účastníků pojištění a přechodu práv a povinností, pojistného plnění a šetření pojistitele, povinnosti účastníků a důsledky porušení povinností atd. V druhé části těchto všeobecných podmínek je vymezen předmět pojištění, pojistná nebezpečí, pojistná událost, pojistná hodnota, limit pojistného plnění aj. Třetí část stanoví pojistné nebezpečí a rozsah pojištění, pojištění odpovědnosti v běžném občanském životě, výluky z pojištění atd. Poslední čtvrtá část obsahuje závěrečná ustanovení výkladu pojmů.

Na tyto všeobecné pojistné podmínky navazují Zvláštní pojistné podmínky pro pojištění budov a ostatních staveb konkretizující předmět pojištění, jsou zde stanoveny varianty pojištění (zde Prima nebo Komfort) odlišující se rozsahem pojistné ochrany i výší pojistného plnění a opět jsou definovány pojmy v pojistných podmínkách používané.

Následují Zvláštní pojistné podmínky pro pojištění domácnost opět ve dvou variantách pojistné ochrany a pojistného plnění v obdobném rozsahu jako v předchozím případě, navíc je pak uvedený předepsaný způsob ochrany bytu proti krádeži.⁽⁴³⁾

Že tyto podmínky nemohou být obsaženy přímo v pojistné smlouvě je jasné už jen z toho prostého faktu, že se v tomto případě jedná o zhruba dvacet stránek informací, které by přímým začleněním do pojistné smlouvy tuto značně znepřehlednily.

⁴³ http://www.koop.cz/data/files/file_832_GENERAL.pdf (citováno 12. 3. 2014)

5.9 Pojistné

Jednou z podstatných náležitostí, na které se musí pojistitel a pojistník domluvit, je výše pojistného, splatnost a údaje o tom, zda se jedná o jednorázové pojistné nebo běžné. Pojistné je upraveno v paragrafech 2782-2787 NOZ.

Pojistným se rozumí úplata za dobu trvání pojištění pojistiteli od pojistníka. Jednorázové pojistné je pojistné, které je stanovené na celou dobu pojištění, většinou se používá u krátkodobých smluv, naproti tomu pojistné běžné je pojistné, které je stanovené za určitá pojistná období, nejčastějšími takovými obdobími jsou měsíc, čtvrtletí, pololetí, rok. Běžné pojistné se většinou používá u smluv na dobu neurčitou.

Dojde-li v průběhu pojistné doby ke vzniku pojistné události, na jejímž základě pojištění zanikne, má pojistitel právo na pojistné do konce pojistného období, v němž pojistná událost nastala. V případě jednorázového pojištění náleží pojistiteli pojistné celé a nevrací se ani poměrná část.

Výši pojistného stanovuje pojistitel, vychází přitom ze svých pojistně matematických modelů a stanovuje výši pojistného tak, aby pojistné bylo dostatečné a umožňovalo pojišťovně zajistit trvalou splnitelnost všech jejích závazků. Na přání pojistníka je pojistitel povinen sdělit pojistníkovi zásady, kterými se řídil při výpočtu pojistného, stejně tak je povinen dodržovat při výpočtu pojistného zásadu rovnosti.

Povinnost hradit pojistné je jednou ze základních povinností pojistníka a jedním ze základních práv pojistitele. Není-li sjednáno jinak, vzniká právo na pojistné dnem uzavření pojistné smlouvy.

Od vzniku práva na pojistné je důležité odlišit pojem splatnost pojistného. Splatnost pojistného je důležitá zejména pro posouzení skutečnosti, zda pojistník zaplatil řádně a včas či zda je v prodlení s úhradou, z čehož pak následně mohou vzniknout následky v podobě např. úroků z prodlení či dokonce zániku pojištění.

Splatnost pojistného se liší podle toho, zda se jedná o pojistné jednorázové nebo běžné. V případě běžného pojistného je pojistné splatné prvním dnem pojistného období, pokud se strany nedohodnou jinak. V případě, že pojistné období není sjednáno jako časové období, za které se platí běžné pojistné, je za ujednané pojistné období považován rok. Jednorázové pojistné je splatné dnem počátku pojištění.

Výše stanoveného pojistného je určena v pojistné smlouvě, případně v pojistce, jeho změna je možná na základě dohody smluvních stran. Zákon připouští i možnost vzniku situace, kdy může dojít ke stanovení nové výše pojistného i jednostranně na základě rozhodnutí pojistitele. Takováto změna pojistného může nastat pouze v souvislosti se změnou podmínek rozhodných pro stanovení výše pojistného. Ke změně pojistného z jiného důvodu se nepřihlíží. Změnu výši pojistného je pojistitel povinen sdělit pojistníkovi nejpozději dva měsíce přede dnem splatnosti pojistného za pojistné období, ve kterém má změna výše pojistného nastat. Jestliže pojistník se změnou nesouhlasí, musí projevit svůj nesouhlas do jednoho měsíce ode dne, kdy se o navrhované změně dozvěděl. V tomto případě pojištění zanikne uplynutím pojistného období, na které bylo pojistné zapláceno, podmínkou však je, že na tento následek byl pojistník upozorněn. Pokud upozorněn nebyl, pojištění nezaniká a pojistné se nemění. V případě, že se změnou souhlasí nebo neprojeví nesouhlas ve stanovené lhůtě, dojde ke změně výše pojistného pro další pojistné období.

Dojde-li v pojistné době k podstatnému zvýšení pojistného rizika, čímž se výrazně zvyšuje pravděpodobnost pojistného plnění, má pojistitel právo navrhnout novou výši pojistného, pokud prokáže, že by smlouvu uzavřel za jiných podmínek, kdyby pojistné riziko ve zvýšeném rozsahu existovalo již při uzavírání pojistné smlouvy. Musí tak učinit do jednoho měsíce, ode dne kdy mu byla změna oznámena, jinak toto právo zaniká. Pokud nebude návrh na novou výši pojistného přijat nebo nezaplátí-li pojistník novou výši pojistného v určené době, není-li tato doba stanovena, jedná se o dobu jednoho měsíce, má pojistitel právo, pokud na to výslovně pojistníka upozornil, pojištění vypovědět. Právo vypovědět pojištění platí po dobu dvou měsíců ode dne, kdy pojistitel obdržel nesouhlas se zvýšeným pojištěním.

Dojde-li v pojistné době k podstatnému snížení rizika, je pojistitel povinen snížit výši pojistného. Zákon výši snížení blíže nespecifikuje, pouze uvádí, že snížení má být úměrné ke snížení pojistného rizika.

Ustanovení o zvýšení pojistného rizika nebudou aplikována v případě pojištění osob pro případ nemoci, rovněž nebudou použita v případě, že by ke zvýšení rizika došlo v důsledku odvracení nebo zmenšení škody vyšší, v důsledku pojistné události

anebo v důsledku jednání z příkazu lidskosti. Rovněž toto ustanovení neplatí u pojištění osob v případech, kdy se pojistné riziko mění v průběhu doby trvání pojištění a kdy je tato změna promítnuta ve výpočtu pojistného.

6. Zánik pojistných smluv podle nové právní úpravy

Na rozdíl od vzniku pojistné smlouvy, kde je důvod jejího uzavření i způsob vzniku poměrně jednoznačný a pevně dán, jsou důvody zániku pojistné smlouvy mnohem různorodější. Některé důvody zániku jsou samovolné, vznikají nezávisle na vůli jedné či obou stran, některé vyžadují jednostranné právní jednání, někdy zaniká pojistná smlouva i na základě dvoustranného právního aktu.

6.1 Zánik pojištění dohodou

Poměrně jednoduchým způsobem zániku pojištění je zánik na základě dohody smluvních stran. NOZ v paragrafu 2802 pouze vyžaduje, aby si strany sjednaly, jakým způsobem se vyrovnají. Toto vyrovnání se netýká jen závazků vztahujících se k pojistnému, kdy vznikne buď právo pojistníka na vrácení části již zaplaceného pojistného nebo právo pojistitele na doplacení části dosud nezaplaceného pojistného, ale vztahuje se rovněž i k závazkům z eventuální pojistné události.

NOZ již na rozdíl od předchozí právní úpravy nestanovuje v této dohodě povinnost určení dne zániku pojištění, ale říká, nedohodnou-li se strany jinak, že pojištění zaniká dnem nabytí účinnosti této dohody.

6.2 Zánik pojištění uplynutím pojistné doby

Dalším jednoduchým způsobem zániku pojištění je zánik pojištění na základě uplynutí pojistné doby. Jedná se o samovolný zánik pojistné smlouvy uplynutím doby, na kterou bylo pojištění sjednáno. Jedná se o charakteristický rys smluv uzavřených na dobu určitou.

Vzhledem k poměrně velkému riziku, že tento způsob zániku pojištění by mohl mít pro pojistníka velmi negativní důsledky, kterých by si nemusel být vědom, nabízí zákon možnost ochrany v sjednání možnosti prodlužování těchto smluv.

Podle paragrafu 2803 NOZ *„pojištění zaniká uplynutím pojistné doby. Bylo-li pojištění ujednáno na dobu určitou, lze ujednat, že uplynutím této doby pojištění*

*nezanikne, pokud pojistitel nebo pojistník nejméně šest týdnů před uplynutím pojistné doby druhé straně nesdělí, že nemá zájem na dalším trvání pojištění. Nezanikne-li pojištění a nejsou-li ujednány podmínky a doba prodloužení, prodlužuje se pojištění za týchž podmínek o tutéž dobu, na kterou bylo ujednáno.*⁴⁴⁾

Jestliže ani jedna ze smluvních stran neoznámí, že nemá další zájem o pojištění, tak se pojištění prodlouží za stejných podmínek a o stejnou dobu, na kterou bylo sjednáno původní pojištění, tzn. opět se bude jednat o pojištění na dobu určitou. Pouze v případě, že by si strany ve smlouvě sjednaly automatické prodlužování pojistné smlouvy, měla by tato smlouva charakter smlouvy na dobu neurčitou a k jejímu zániku by muselo dojít jiným způsobem.

Pro ukončení pojištění na dobu určitou je tedy důležité včasné upozornění a sdělení nezájmu na dalším trvání pojištění. Takovéto sdělení nemusí být odůvodňováno.

Mezi tento způsob zániku pojištění můžeme zahrnout i zánik pojištění dle paragrafu 2767 odst. 2 NOZ, který v případě pojištění cizího pojistného nebezpečí, kdy je vyžadován souhlas pojištěného s tímto pojištěním, stanoví podmínku předložení tohoto souhlasu do tří měsíců ode dne uzavření smlouvy. Nebude-li souhlas v uvedené době předložen, zaniká pojištění uplynutím této doby.

6.3 Zánik pojištění pro neplacení pojistného

Pojištění může zaniknout i na základě neplnění povinností z pojistné smlouvy vyplývajících, jedním z příkladů je zánik pojištění pro neplacení pojistného (paragraf 2804 NOZ).

Placení pojistného je jednou ze základních povinností pojistníka, jeho neplacením se pojistník vystavuje jednak riziku uplatnění sankcí, ale může to být i důvodem pro zánik pojištění. Pojištění však nezaniká automaticky a ihned po zjištění, že pojistník včas a řádně nezaplatil, naopak zákon ukládá pojistiteli povinnost upozornit pojistníka na neplacení pojistného včetně povinnosti stanovení

⁴⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník § 2803

dodatečné lhůty pro vyrovnání dlužného pojistného. Současně musí být pojistník pojistitelem upozorněn na následky spojené s neplacením pojistného, tj. na zánik tohoto pojištění. V případě, že upomínka o nezaplacení pojistného nebude toto upozornění obsahovat, bude se jednat o pouhé upozornění o nezaplacení pojistného a nemůže s tím být spojen následek v podobě zániku pojištění.

Dodatečná lhůta pro nápravu povinností pojistníka nesmí být kratší než jeden měsíc, lze ji však prodloužit dohodou smluvních stran. Při splnění všech těchto podmínek pojištění zaniká marným uplynutím lhůty.

6.4 Zánik pojištění výpovědí

Dalším z důvodů zániku pojištění je zánik pojištění výpovědí, jde o zánik na základě jednostranného právního jednání. Pojistná smlouva může být vypovězena jak ze strany pojistníka, tak i ze strany pojistitele, některé důvody pro vypovězení jsou pro obě strany stejné, některé platí jen pro pojistníka či pojistitele. Vypovězení pojištění není řešeno souhrnně v jednom paragrafu, možnosti vypovězení lze hledat v celé části NOZ o pojištění.

V paragrafu 2805 NOZ jsou řešeny první dva případy výpovědi, kterou mohou podat obě smluvní strany. Pro pojistitele i pro pojistníka je dána možnost vypovědět pojištění bez udání důvodu do dvou měsíců ode dne uzavření pojistné smlouvy. Výpovědní lhůta je osmidenní a počítá se ode dne doručení výpovědi, jejím uplynutím pojištění zanikne. Z hlediska zániku pojištění není důvod relevantní.

Obě strany jsou rovněž oprávněny vypovědět pojištění do tří měsíců ode dne oznámení o vzniku pojistné události. Rovněž ani zde není důvod výpovědi rozhodující. V tomto případě je výpovědní lhůta jeden měsíc, datum jejího zahájení je stanoven stejně jako v předchozím případě, rovněž zde uplynutím výpovědní lhůty pojištění zaniká. V případě životního pojištění je toto právo výpovědi pouze na straně pojistníka, pojistitel není k tomuto oprávněn.

Další případ pro možnost výpovědi pojištění je dán v paragrafu 2807 NOZ, který stanovuje: „*Je-li pojištění ujednáno s běžným pojistným, zaniká pojištění na základě*

výpovědi pojistitele nebo pojistníka ke konci pojistného období“⁽⁴⁵⁾ Podmínkou takové výpovědi je, aby byla doručena nejpozději šest týdnů před uplynutím pojistného období. V případě, že výpověď dojde později, je neplatná. Možnost takto ukončit pojistný vztah může jak pojistník, tak i pojistitel, pojistitel opět pouze s výjimkou životního pojištění.

Dle paragrafu 2806 NOZ jsou možnosti pro vypovězení pojištění ze strany pojistníka rozšířeny o případy, kdy pojistitel porušil při určení výše pojistného nebo pro výpočet pojistného plnění ustanovení paragrafu 2769 NOZ o rovném zacházení, v tom případě je pojistník oprávněn vypovědět pojistnou smlouvu do dvou měsíců ode dne, kdy se o této skutečnosti dozvěděl. Jedná se o nově doplněnou možnost výpovědi.

Druhým důvodem pro možnou výpověď jen ze strany pojistníka je skutečnost, že došlo k převodu pojistného kmene nebo jeho části nebo k přeměně pojistitele, třetím důvodem je i skutečnost, že pojistiteli bylo odňato povolení k provozování pojišťovací činnosti. V obou těchto posledně zmiňovaných případech je právo pojistníka na vypovězení pojištění omezeno délkou jednoho měsíce ode dne, kdy se o této skutečnosti dozvěděl, ve všech případech je výpovědní lhůta osmidenní.

Na straně pojistitele jsou důvody rozšířené o možnost vypovězení smlouvy v souvislosti s významným zvýšením pojistného rizika (§ 2792 - 2793 NOZ). Předně se jedná o případ, kdy pojistník nebo pojištěný porušil povinnost oznámit zvýšení pojistného rizika a dále pak o případ, že by pojistitel vůbec pojištění neuzavřel, pokud by zvýšené pojistné riziko existovalo již v době uzavírání pojistné smlouvy. V prvním případě může smlouvu vypovědět bez výpovědní doby, v druhém případě je osmidenní výpovědní lhůta a právo smlouvu vypovědět je omezeno délkou jednoho měsíce.

Prokáže-li pojistitel, že by uzavřel smlouvu za jiných podmínek (paragraf 2791), pokud by pojistné riziko ve zvýšeném rozsahu existovalo již při uzavírání smlouvy, může smlouvu vypovědět, pokud pojistník neakceptuje navržené zvýšené pojistné v důsledku této skutečnosti. Toto právo je časově omezené, aplikace ustanovení o zvýšení pojistného rizika je také v některých případech omezena, viz kapitola 5.9.

⁴⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník § 2807

V případě zániku pojištění výpovědi vidím určitou nepřehlednost NOZ v tom, že přestože většina důvodů vedoucích k možné výpovědi pojištění je systematicky seřazena v navazujících paragrafech 2805-2807 NOZ v části obecně nazvané zánik pojištění, důvody výpovědi vyplývající ze zvýšeného pojistného rizika nutno hledat na jiném místě v předchozích ustanoveních předcházejících této části. Dle mého názoru by stačilo vsunout mezi důvody výpovědi např. odvolávku na paragrafy 2791-2793 NOZ.

6.5 Zánik pojištění odstoupením od smlouvy

Pojištění může zaniknout i na základě odstoupení od smlouvy, a to jak ze strany pojistitele, tak ze strany pojistníka. Jedná se o specifický druh zániku pojištění v důsledku porušení podmínek stanovených právními předpisy. Důvody odstoupení jsou specifikovány v paragrafu 2808 NOZ.

Pojistiteli vzniká právo odstoupit od smlouvy, poruší-li pojistník nebo pojištěný ať už úmyslně nebo nedbalostně povinnost stanovenou v paragrafu 2788 NOZ (povinnost k pravdivým údajům), pokud prokáže, že by pojištění neuzavřel, pokud by byl pravdivě a úplně informován.

Pojistníkovi rovněž vzniká právo odstoupit od smlouvy, jestliže pojistitel porušil povinnost stanovenou v paragrafu 2789 NOZ (vědomá nesrovnalost mezi nabízeným pojištěním a zájemcovými požadavky).

Dále NOZ stanoví dvouměsíční lhůtu pro odstoupení, ovšem v další formulaci je určitá nesrovnalost, o které pojednává internetový článek určený pro časopis Pojistný rozhled. „*Právo odstoupit od smlouvy pak zaniká, nevyužije-li je strana do dvou měsíců ode dne, kdy zjistila nebo musela zjistit porušení povinnosti, avšak pouze v případě porušení povinnosti dle § 2788 NOZ, tedy v případě porušení povinnosti pojistníka či pojištěného zodpovědět pravdivě písemné dotazy pojistitele. Rozdíl oproti stávající úpravě je tedy v tom, že NOZ nově nestanoví shodné pravidlo pro zánik práva odstoupit od smlouvy v případě porušení upozorňovací povinnosti pojistitele či povinnosti k pravdivým odpovědím dle § 2789, jak to činí stávající § 23 odst. 2 ZPS, podle kterého musí dojít k uplatnění tohoto práva do 2 měsíců, jinak toto*

právo zanikne. Skutečnost, že poslední věta § 2808 odst. 1 hovoří výhradně o § 2788 a nikoliv také o § 2789 je očividně chybou zákonodárce, dopady jsou však nedozírné a výsledkem je pro všechny pojišťovny významná právní nejistota.“

Dále vede autor článku debatu o tom, zda k vypuštění odvolávky na par. 2789 došlo úmyslně či chybně a jaké následky to může vyvolat. S odvoláním na Důvodovou zprávu k NOZ, která připouští velmi dobrou kvalitu zrušeného zákona o pojistné smlouvě č. 37/2004 Sb. vyvozuje, že šlo o chybu, k čemuž se já rovněž osobně přikláním.

„.....k § 2808 důvodová zpráva mlčí. To svědčí pro argumentaci, že absentující prekluze práva (právo odstoupit od smlouvy zaniká, nevyužije-li je strana do 2 měsíců ode dne, kdy zjistila nebo musela zjistit porušení povinnosti dle § 2789 NOZ) je legislativní lapsus. Toto tvrzení je možné dále podložit analogií k § 1829 NOZ, který v odst. 2 stanoví: „Nebyl-li spotřebitel poučen o právu odstoupit od smlouvy v souladu s § 1820 odst. 1 písm. f) (pozn. právo spotřebitele odstoupit od smluv uzavřených distančním způsobem či mimo obchodní prostory ve lhůtě 14 dnů; v případě životního pojištění 30 dnů), může spotřebitel od smlouvy odstoupit do jednoho roku a čtrnácti dnů ode dne počátku běhu lhůty pro odstoupení podle odstavce 1. Jestliže však byl spotřebitel poučen o právu odstoupit od smlouvy v této lhůtě, běží čtrnáctidenní lhůta pro odstoupení ode dne, kdy spotřebitel poučení obdržel“. I v případě spotřebitelských smluv NOZ limituje období, ve kterém lze odstoupit od smlouvy, a to i v případě, že podnikatel poruší informační – poučovací povinnost. Úprava pojištění v jiných případech důsledně upravuje zánik práva, pokud není využito ve lhůtě stanovené zákonem. Dle § 2791 odst. 2 NOZ právo vypovědět pojištění zaniká do dvou měsíců ode dne, kdy pojistitel obdržel nesouhlas s návrhem na změnu výše pojistného. Zánik práva z důvodu jeho nevyužití ve stanovené lhůtě je též upraven v § 2791 odst. 1, § 2792, § 2793 NOZ.

Pokud vyjdeme z důvodného předpokladu, že nezařazení odkazu na § 2789 do věty třetí § 2808 odst. 1 je nedopatřením, pak je možné dovozovat, že dnem následujícím dni, kdy je pojistník na nesrovnalost upozorněn, mu počne běžet dvouměsíční lhůta pro odstoupení od smlouvy, neboť tohoto dne zjistil, resp. mohl zjistit, že došlo k porušení stanovené povinnosti. Dodatečně informovanému klientovi

by tak běžela zákonem stanovená dvouměsíční lhůta pro odstoupení, jen v čase posunutá do okamžiku, kdy byl pojišťovnou informován o případném nesouladu. Takový přístup by chránil zájmy pojistníka, ale současně by nevystavoval pojistitele nepřiměřenému riziku spojenému s právem klienta kdykoliv od sjednané smlouvy odstoupit.

Pokud by však zákonodárce odkaz na § 2789 do věty třetí § 2808 odst. 1 nezařadil úmyslně, vystavil by tím pojistitele, který by porušil svou povinnost upozornit při sjednání pojištění zájemce o pojištění na případné nesrovnalosti mezi nabízeným pojištěním a zájemcovými požadavky tomu, že by s klientem sjednal pojistnou smlouvu, u níž by byl klient oprávněn kdykoliv jednostranně odstoupit, a tím ukončit třeba i několik let trvající smluvní vztah, navíc ještě s odstoupením spojenými následky (např. vrácení zaplaceného pojistného). Totéž by platilo i v případě práva pojistníka odstoupit, jestliže mu pojistitel na jeho písemný dotaz při jednání o uzavření smlouvy či změně smlouvy zodpověděl dotazy nepravdivě nebo neúplně. Bylo by tedy nutné uvažovat pouze promlčení práva dle § 619 NOZ. To by však bylo dle mého názoru bezprecedentní uvržení pojistitele do naprosté nejistoty, což jistě neměl zákonodárce v úmyslu. S uvedenými informacemi souvisí otázka, zda je „sankce“ právem odstoupit od smlouvy v případě následného upozornění klienta na nesrovnalosti stejná, jako v případě, kdy jej pojistitel neupozorní vůbec. Osobně bych se přikláněl k tomu, že toto není smyslem zmíněných ustanovení, což svědčí výkladu, že do doby, kdy je klient řádně informován o případných nesrovnalostech není, nijak specificky omezen v možnosti od uzavřené pojistné smlouvy odstoupit, a pokud dojde k následnému upozornění, začne mu běžet dvouměsíční lhůta pro odstoupení.⁴⁶

V případě odstoupení pojistníka od smlouvy je pojistitel povinen nahradit pojistníkovi zaplacené pojistné snížené o to, co bylo z pojištění eventuálně již plněno, a to do jednoho měsíce ode dne, kdy se odstoupení stane účinným. Odstoupili od smlouvy pojistitel, vzniká mu nárok i na započtení nákladů spojených se vznikem a správou pojištění. V případě, že pojistitel odstoupil od smlouvy a

⁴⁶ HEREŠOVÁ, Monika a PASTERNAK, Tomáš. NOZ: Potřeby a požadavky – oboje, či pouze jedno? Ale které... [online] <http://www.opojisteni.cz/ekonomika/vyvoj-trhu/potreby-a-pozadavky-oboje-ci-pouze-jedno-ale-ktere> (citováno 12. 3. 2014)

pojistník, pojištěný nebo jiná oprávněná osoba již získala pojistné plnění, nahradí v téže lhůtě pojistiteli to, co ze zaplaceného pojistného plnění přesahuje zaplacené pojistné.

V případě uzavření smlouvy formou obchodu na dálku, může pojistník dle paragrafu 2808 odst.3 NOZ odstoupit od smlouvy bez udání důvodu do čtrnácti dnů od jejího uzavření nebo ode dne, kdy byly pojistníkovi sděleny pojistné podmínky, pokud k tomuto sdělení dojde na jeho žádost po uzavření smlouvy. Pro odstoupení od smlouvy týkající se pojištění spadající do odvětví životních pojištění dle jiného zákona, je pojistník oprávněn odstoupit od smlouvy ve lhůtě třiceti dnů ode dne, kdy obdržel sdělení o uzavření obchodu na dálku, nebo ode dne kdy mu byly sděleny pojistné podmínky, pokud k tomuto sdělení dojde na jeho žádost po uzavření smlouvy. Pro odstoupení od smlouvy životního pojištění platí toto ustanovení i v případě, že byla smlouva uzavřena jinak než formou obchodu na dálku.

Paragraf 2808 odst.3 NOZ se nepoužije na smlouvy kratší jednoho měsíce spadající do pojištění pomoci osobám v nouzi během cestování nebo pobytu mimo místa svého bydliště včetně pojištění finančních ztrát bezprostředně souvisejících s cestováním.

6.6 Další důvody zániku pojištění

Dalšími obecnými důvody zániku pojištění jsou dle paragrafu 2810 NOZ například zánik pojistného zájmu, zánik pojistného nebezpečí, smrt pojištěné osoby, zánik pojištěné právnické osoby bez právního nástupce nebo odmítnutí pojistného plnění. Důvody odmítnutí pojistného plnění jsou blíže specifikovány v paragrafu 2809 NOZ, dle kterého může dojít k odmítnutí pojistného plnění tehdy, pokud byla pojistná událost způsobena skutečností, o které se pojistitel dozvěděl až po vzniku pojistné události a kterou nemohl při sjednávání zjistit v důsledku porušení povinností pojistníka a pokud by při znalosti této skutečnosti pojistnou smlouvu neuzavřel nebo uzavřel za jiných podmínek.

Zvláštní důvody zániku pojištění jsou platné nikoliv obecně, ale pro jednotlivé druhy pojištění. Specifickým důvodem zániku pojištění může být například u pojištění majetku změna vlastnictví nebo spoluvlastnictví pojištěného majetku. Stejně tak tomu je v pojištění odpovědnosti za škodu, které je sjednáno v souvislosti s vlastnictvím věci, pojištění zaniká se změnou vlastníka takové věci.

7. Ostatní náležitosti pojistných smluv a závazky z toho vyplývající

7.1 Základní práva a povinnosti pojistitele

Práva a povinnosti pojistitele se prolínají celou částí NOZ věnovanou oblasti pojištění a jsou konkretizovaná v jednotlivých ustanoveních, jejich výčet však není taxativně dán.

Základní povinností pojistitele vyplývající již z podstaty pojistné smlouvy a z podstaty činnosti pojistitele je povinnost poskytnout pojistné plnění v případě vzniku pojistné události. V paragrafu 2758 NOZ je pojistná událost definovaná jako nahodilá událost krytá pojištěním. Vzhledem k tomu, že se o skutečnosti, zda opravdu došlo ke vzniku nahodilé události kryté uzavřeným pojištěním rozhodne až na základě šetření, zákon nepoužívá pro vymezení povinností souvisejících s tímto šetřením pojem pojistná událost, ale událost, se kterou si pojistník, případně jiná k tomu oprávněná osoba, spojuje požadavek na pojistné plnění.

Povinnost pojistitele poskytnout pojistné plnění však nemůže být splněna bez patřičné součinnosti pojistníka, který je rovněž iniciátorem zahájení tohoto šetření. Pojistník (případně pojištěný či jiná oprávněná osoba), v NOZ v této souvislosti používá pojem oznamovatel, je povinen oznámit potenciální pojistnou událost pojistitelovi, je povinen mu vysvětlit okolnosti vzniku této události, poskytnout patřičné doklady (např. protokol o nehodě, úmrtní list, záznam o úrazu) a postupovat způsobem určeným v pojistné smlouvě.

Oznámení o vzniku události musí mít písemnou formu pouze tehdy, je-li to ve smlouvě dohodnuto. Toto ustanovení má význam zejména v situacích, kdy oprávněná osoba musí vzniklou pojistnou situaci rychle řešit nebo se nachází v takovém stavu, že by písemnou formu oznámení nemohla splnit (např. při úrazu, při onemocnění v zahraničí apod.). Pojistitel musí bezodkladně po oznámení takové události zahájit vlastní šetření o tom, zda skutečně k pojistné události došlo, zda vzniká povinnost poskytnout pojistné plnění a v jakém rozsahu. Šetření je skončeno oznámením výsledků tohoto šetření oznamovateli.

Zákon stanoví lhůtu tři měsíců pro sdělení výsledků šetření, nelze-li však v dané lhůtě šetření nutná k zjištění pojistné události, rozsahu pojistného plnění nebo zjištění oprávněné osoby ukončit, musí být oznamovatel informován o důvodech, pro které nelze šetření skončit, v případě požádá-li o to oznamovatel, tak rovněž i v písemné formě. V tomto případě má pojistitel povinnost na základě žádosti osoby uplatňující právo na pojistné plnění poskytnout jí přiměřenou zálohu na pojistné plnění, pokud nejsou rozumné důvody zálohu nevyplatit. Takovým důvodem může být například skutečnost, že pojistník či pojištěný nebo oprávněná osoba maří či ztěžuje šetření, důvodem však nemůže být skutečnost, že došlo k neukončení šetření na základě porušení povinností pojistitele.

Pojistné plnění je splatné do 15 dní ode dne skončení šetření, není-li dohodnuto jinak. Pojistné plnění může být i odmítnuto z důvodu uvedených v paragrafu 2809 NOZ.

Kromě této základní povinnosti má pojistitel i celou řadu dalších povinností, mezi něž patří zejména jeho povinnost:

- vydat pojistníkovi pojistku jako potvrzení o uzavření pojistné smlouvy v případě ztráty, zničení, poškození pak vydat na žádost a náklady pojistníka druhopis pojistky
- přijmout splatné pojistné a jiné splatné pohledávky z pojištění i od pojistníkovy zástavního věřitele, od oprávněné osoby nebo od pojištěného
- odpovědět pravdivě a úplně na všechny písemné dotazy pojistníka, které se týkají sjednávání nebo změny pojistné smlouvy. V případě, že si je pojistitel vědom nesrovnalostí při uzavírání smlouvy mezi nabízeným pojištěným a zájemcovými požadavky je povinen tyto nesrovnalosti pojistníkovi sdělit. Rovněž musí sdělit pojistníkovi na základě jeho žádosti zásady rozhodné pro stanovení výše pojistného
- zachovávat zásadu rovnosti při určení výše pojistného nebo při výpočtu pojistného plnění
- poskytnout pojistníkovi před uzavřením pojistné smlouvy obecné informační údaje dle zákona o pojišťovnictví
- snížit pojistné v případě, že došlo k podstatnému snížení pojistného rizika

Současně mezi nejdůležitější práva pojistitele patří:

- právo na pojistné za dobu trvání pojištění
- právo na změnu pojistného v případě podstatného zvýšení pojistného rizika
- právo na úplné a pravdivé informování ohledně skutečností rozhodných pro výpočet pojistného a pro ohodnocení pojistného rizika
- právo odečíst od pojistného plnění splatné pohledávky pojistného nebo jiné pohledávky z pojištění.
- právo na náhradu nákladů spojených s šetřením pojistné události, pokud byly uvedeny nepravdivé či hrubě zkreslené podstatné údaje týkající se této podstatné události či pokud naopak byly jiné podstatné údaje zamlčeny
- právo odstoupit od smlouvy či smlouvu vypovědět v souladu s konkrétními ustanoveními NOZ
- právo odmítnout vyplatit pojistné plnění v souladu s konkrétním ustanovením NOZ

7.2 Základní práva a povinnosti pojistníka

Práva a povinnosti pojistníka jsou do určité míry opakem práv a povinností pojistitele. Práva a povinnosti pojistitele se analogicky ve většině případů odrážejí v povinnostech a právech pojistníka.

Tak jako je základní povinností pojistitele poskytnout pojistné plnění, tak je naopak základní povinností pojistníka platit řádně a včas pojištění.

Pojistník je dále povinen:

- pravdivě a úplně odpovědět pojistiteli na písemné dotazy týkající se sjednávání nebo změny pojištění
- bez zbytečného odkladu pojistiteli oznámit změnu nebo zánik pojistného nebezpečí. V případě pojištění cizího pojistného nebezpečí má tuto povinnost oznámit pojištěný
- bez zbytečného odkladu oznámit zvýšení pojistného rizika
- nečinit nic, co by pojistné riziko zvyšovalo

- bez zbytečného odkladu oznámit pojistiteli pojistnou událost, vysvětlit okolnosti vzniku této pojistné události, předložit příslušné doklady, poskytnout součinnost v šetření a postupovat způsobem ujednaným ve smlouvě. Stejně oznámení může učinit jakákoliv osoba, která má na pojistném plnění právní zájem.

Pojistník má právo:

- na pojistné plnění, je-li současně i oprávněná osoba, jinak má toto právo tato osoba
- na snížení pojistného, pokud se výrazně sníží pojistné riziko v pojistné době
- právo na poskytnutí zálohy na pojistné plnění v případě nesplnění povinnosti pojistitele ukončit šetření pojistné události ve stanovené lhůtě
- odstoupit od smlouvy či smlouvu vypovědět v souladu s konkrétními ustanoveními NOZ

Pojistník a pojistitel mají současně právo i povinnost v případě předčasného ukončení pojistné smlouvy se vzájemně vypořádat, ať již doplacením pojistného nebo vrácením části zaplaceného pojistného. Další práva a povinnosti mohou být individuálně sjednány v pojistné smlouvě či upraveny v pojistných podmínkách.

7.3 Následky porušení povinností

V případě porušení povinností stanovených příslušnými právními předpisy nebo smlouvou se jak pojistník, tak i pojistitel vystavuje riziku sankcí a postihů, které mohou nabývat nejrůznější podobu v souvislosti s druhem porušení povinností. Porušení povinností může vést k výpovědi pojistné smlouvy či k odstoupení od smlouvy, může vést ke snížení pojistného plnění či dokonce k odmítnutí pojistného plnění, mohou být vyměřeny úroky z prodlení, může vzniknout povinnost náhrady škody apod.

Porušení povinností se promítá i ve výši pojistného. V případě, že pojistník nebo pojištěný porušil při sjednávání nebo změně pojištění svoje povinnosti, a v důsledku

toho bylo stanoveno nižší pojistné má pojistitel právo na snížení pojistného plnění. „*Mělo-li porušení povinnosti pojistníka, pojištěného nebo jiné osoby, která má na pojistné plnění právo, podstatný vliv na vznik pojistné události, její průběh, na zvětšení rozsahu jejích následků nebo zjištění či určení výše pojistného plnění, má pojistitel právo snížit pojistné plnění úměrně k tomu, jaký vliv mělo toto porušení na rozsah pojistitelovy povinnosti plnit.*“⁽⁴⁷⁾

V případě porušení smluvní povinnosti vzniká druhé straně nebo jiné osobě, která měla zájem na splnění dané povinnosti, právo na náhradu škody bez ohledu na škůdcovo zavinění. Jedná se o tzv. objektivní odpovědnost. Je zde rozdíl proti porušení zákonné povinnosti, kdy je škůdce za škodu zodpovědný, jestliže ji zavinil.

Vyvinut se z povinnosti náhrady škody může škůdce pouze tehdy, jestliže prokáže, že tuto povinnost nemohl splnit v důsledku mimořádné nepředvídatelné a nepřekonatelné překážky. Toto neplatí tehdy, vznikla-li tato překážka až v době, kdy byl v prodlení s plněním nebo ji měl dle smlouvy překonat či případně pokud vznikla ze škůdcových osobních poměrů (paragraf 2913 NOZ).

Škodou se rozumí jakákoliv ztráta na majetku, případně i ušlý zisk. V případě, že vzniká povinnost nahradit jinému újmu, je myšlena vždy povinnost nahradit újmu na jmění, ale v případech určených zákonem může vzniknout i povinnost nahradit nemajetkovou újmu.

NOZ preferuje náhradu škody uvedením do původního stavu. Současně je však připuštěna i možnost náhrady škody v penězích, pokud není možné uvedení do původního stavu nebo pokud si to poškozený zvolí. Nemajetková újma se odčiní přiměřeným zadostiučiněním, čímž se rozumí především v penězích, pokud se nenajde jiný dostatečný a účinný způsob odškodnění. Hradí se skutečná škoda, případně ušlý zisk. Pokud škoda vznikla tím, že vznikl dluh, má poškozený právo na to, aby ho škůdce tohoto dluhu zprostil, čímž ve většině případů bude zaplacení tohoto dluhu. Pokud nelze náhradu škody přesně určit, určí ji soud. Při určení výše škody na věci je východiskem její obvyklá cena v době poškození a přihlédne se k tomu, co muselo být vynaloženo na obnovení nebo nahrazení funkce věci.

⁴⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník § 2800 odst.2

Vzniklo-li právo na náhradu škody, která je důsledkem porušení povinností daných právními předpisy, před účinností NOZ, posuzuje se dle dosavadních právních předpisů (paragraf 3079 NOZ). Ve zvlášť odůvodněných případech však může být přiznána i náhrada nemajetkové újmy podle NOZ.

Důsledkem porušení některých povinností, zejména povinnosti informovat pravdivě o pojistné události, může být i trestně právní postih.

7.4 Pojistný podvod

Pojistným podvodem se rozumí jednání, kterého se dopouštějí fyzické nebo právnické osoby za účelem získání výhody nebo obohacení se na úkor pojistitele. Pojistný podvod je trestný čin, který je upraven v paragrafu 210 trestního zákoníku č. 40/2009 Sb.. Pojistného podvodu se dopustí každý, kdo při sjednávání pojistné smlouvy nebo uplatnění nároku na pojistné plnění uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí, nebo úmyslně vyvolá pojistnou událost nebo stav vyvolaný pojistnou událostí udržuje v úmyslu zvýšit vzniklou škodu. Za toto jednání může být viník potrestán zákazem činnosti, propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty, popřípadě odnětím svobody s trestní sazbou do výše deseti let.⁽⁴⁸⁾

Boj proti pojistnému podvodu, který je považován za velmi nebezpečnou formu trestné činnosti zejména pro svoji kvalifikovanost a častý výskyt jak v oblasti obecné kriminality, tak v oblasti hospodářské kriminality, je zásadní pro celou společnost, neboť neodhalené pojistné podvody vedou ke zhoršení celkového škodného průběhu pojištění s přímým dopadem na výši pojistného všech klientů pojišťoven, viz tabulka č. 2.

⁴⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník § 210

Tabulka č.2

Všechny šetřené případy pojistných podvodů ve specifikovaných oborech pojištění v roce 2013			
Obor pojištění	Počet případů	Výše nárokových plnění (v tis. Kč)	Výše prokázané hodnoty (v tis. Kč)
Pojištění vozidel	7 047	625 943	398 427
Pojištění přepravy	10	2483	1664
Pojištění majetku a odpovědnosti	1 353	869 369	458 974
Pojištění osob	2 214	258 957	227 891
Celkem	10 624	1 756 752	1 086 956

Zdroj: tisková zpráva asociace českých pojišťoven

Pojišťovny odhalily pojistné podvody za miliardu korun!. Česká asociace pojišťoven, 18. února 2014, [cit. 01. 03. 2014]

<http://cap.cz/ItemF.aspx?list=DOKUMENTY_01&view=pro%20web%20tiskov%C3%A9%20zpr%C3%A1vy>

Důležitou strategií v boji proti pojistnému podvodu je prevence. Tu zajišťuje úzká spolupráce s Policií ČR a školení zaměstnanců pojišťoven, aby dokázali rozpoznat jednání, které signalizuje možnost pojistného podvodu. Významnou roli při odhalení tohoto protizákonného jednání má i konzultace mezi pracovníky služby kriminální policie a vyšetřování a pracovníky pojišťoven, kteří jsou specialisty na vyšetřování jevu pojistného podvodu. Fenomén této trestné činnosti je dále řešen i

na mezinárodní úrovni odborníky z různých částí světa, kteří o problematice diskutují na společných seminářích a konferencích.

O prevenci v odhalování pojistného podvodu hovoří zákon č. 277/2009 Sb. § 129 odst. 6, jenž stanoví, že:

„Za účelem prevence a odhalování pojistného podvodu a dalšího protiprávního jednání se pojišťovny vzájemně informují a sdílejí informace o skutečnostech týkajících se pojištění fyzických a právnických osob a jeho zprostředkování, včetně informací o zmocněncích účastníků pojištění a dalších osobách zúčastněných na škodné nebo pojistné události, a to i prostřednictvím právnické osoby, která není pojišťovnou, zajišťovnou ani pojišťovacím zprostředkovatelem.“⁽⁴⁹⁾

7.5 Promlčecí lhůta

Na základě uzavřené smlouvy vznikají smluvním stranám různá práva. Nedojde-li ke splnění povinnosti vyplývající z uzavřené smlouvy, je druhá strana oprávněna toto právo vymáhat, a to i soudně. Pro možnost vymáhání práv z hlediska času je stanovena tzv. promlčecí lhůta. *„Promlčecí lhůtou se rozumí časový úsek, ve kterém může věřitel uplatnit své právo u soudu nebo jiného stanoveného orgánu veřejné moci. Jeho uplynutím se pohledávka věřitele stává naturální obligací a dlužník se může zbavit své povinnosti plnit dluh, pokud vznesе námitku na promlčení.“⁽⁵⁰⁾*

To znamená, že pokud právo vyplývající ze smlouvy nebylo uplatněno v promlčecí lhůtě, je promlčené a druhá strana nemusí ze smlouvy plnit. V případě soudního jednání musí však tuto námitku sama uplatnit, soud k ní sám nepřihlíží. Dlužník má rovněž možnost plnit dobrovolně, pak se však nemůže domáhat vrácení tohoto plnění.

⁴⁹ Zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví § 129 odst.

⁵⁰ NOVOTNÝ, P., BUDÍKOVÁ, P. a kolektiv. *Nový občanský zákoník - smluvní právo*. 1. vyd. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2014, s. 29 d.c.

Obecným pravidlem je, že pokud se jedná o právo vymahatelné u orgánu veřejné moci, čímž je povětšinou soud, počne promlčecí lhůta běžet ode dne, kdy toto právo mohlo být uplatněno poprvé. Tímto dnem se rozumí den, kdy se oprávněná osoba poprvé dozvěděla o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty nebo kdy se o nich dozvědět měla a mohla.

NOZ sjednocuje obecnou promlčecí lhůtu na 3 roky, čímž se odstranil dřívější rozpor mezi promlčecí lhůtou stanovenou občanským zákoníkem (tři roky) a lhůtou dle obchodního zákoníku, která byla čtyři roky. Některá práva, zejména osobní práva se nepromlčují vůbec, některá mají speciální prodlouženou lhůtu. Zákon připouští možnost stanovit jinou délku promlčecí lhůty, nejméně však v délce trvání jednoho roku a nejdéle v trvání patnácti let. Nikdy však takto sjednaná lhůta nesmí být v neprospěch slabší strany.

V oblasti pojištění platí obecně promlčecí lhůta tři roky, v případě práva na pojistné plnění začíná promlčecí lhůta běžet za jeden rok od pojistné události (paragraf 626 NOZ). Nerozlišuje se, zda poškozenému vzniklo přímé právo na pojistné plnění vůči pojistiteli, nebo zda pojištěný uplatňuje vůči pojistiteli úhradu toho, co poškozenému poskytl při plnění povinnosti nahradit škodu nebo jinou újmu. V případě životního pojištění se promlčecí lhůta pro právo na pojistné plnění prodlužuje na deset let, v případě pojistného plnění z pojištění odpovědnosti se právo na pojistné plnění promlčí nejpozději promlčením práva na náhradu škody nebo újmy, na kterou se pojištění vztahuje (paragraf 635 NOZ). Právo na náhradu škody nebo jiné újmy se promlčí nejpozději za deset let ode dne, kdy škoda nebo újma vznikla, pokud však byla škoda nebo újma způsobena úmyslně, promlčecí lhůta se prodlužuje na 15 let (paragraf 636 NOZ).

V oblasti promlčení spatřuji ještě další možnost pro zlepšení orientace v NOZ. Promlčení je upraveno v první obecné části, pojištění pak v části čtvrté. Vzhledem k tomu, že úpravě pojištění v části čtvrté oddílu 2 je věnován poměrně velký prostor, celkově se jedná o více než 100 paragrafů řešících detailně jednotlivé situace, které mohou v pojištění nastat nebo které s ním souvisí, lze důvodně očekávat, že v této části bude zmíněna i úprava promlčení s ohledem na jeho specifika v oblasti pojištění. To, že zde není ani odvolávka na příslušné paragrafy uvedené v obecné

části, ztěžuje pro běžného uživatele orientaci v NOZ, odborná veřejnost si samozřejmě s tímto problémem poradí. Nicméně právě s ohledem na běžného uživatele bych doporučoval zařadit do oddílu 2 Pojištění i odvolávku na příslušné paragrafy týkající se promlčení v oblasti pojištění, tj. odvolávku na paragrafy 626, 635,636.

8. Závěr

Nový občanský zákoník znamená pro každého z nás velké změny v jak každodenních činnostech tak i v činnostech, které se stávají pouze jednou či několikrát za život. Pro úspěšné postavení každého člověka v životě, pro orientaci ve všech podstatných záležitostech ovlivňujících náš život, je naprosto nezbytné se s novým občanským zákoníkem sžít, osvojit si jeho zásady a principy, které obsahuje a umět je aplikovat do svého života, ať se již jedná jen o osobní rovinu nebo rovinu související s povoláním či výkonem podnikatelské činnosti.

Totéž platí i pro oblast pojištění, kde navíc dochází k zásadní změně v tom smyslu, že v minulých devíti letech bylo pojištění upravováno mimo občanský zákoník a jeho opětovné zařazení tak nemusí být pro řadu občanů i podnikatelů zcela srozumitelné a pochopitelné.

Problematika pojištění je poměrně složitá, principy zákonné i smluvní úpravy nelze hledat jen v konkrétní části NOZ věnující se oblasti pojištění, ale i v ostatních, zdánlivě nesouvisejících částech NOZ.

Cílem diplomové práce bylo seznámit širokou veřejnost se základními principy, na kterých pojištění spočívá, objasnit hlavní podmínky, které je nutno ať již ze strany poskytovatele pojištění nebo ze strany pojištěného splnit, aby byl založen spravedlivý vztah mezi oběma stranami postavený na principu rovných podmínek pro obě strany, na principu svobodné vůle obou účastníků a na principu vzájemně výhodného obchodního vztahu. V diplomové práci jsou vytyčeny základní podmínky nutné pro vznik pojištění a jsou zmapovány důvody vedoucí k zániku pojištění v podmínkách nového občanského zákoníku.

Konkrétně v druhé části diplomové práci, po první úvodní, bylo cílem ukázat, jak se právní úprava pojištění během uplynulých 50 let měnila a vyvíjela. Je provedeno srovnání období 1964-1990, tj. období centralizace a monopolizace a období 1991-2013, kdy Česká republika přešla k parlamentní demokracii, kdy byl zaveden a dále se rozvíjel princip tržního hospodářství, decentralizace,

demonopolizace a kdy v počátcích 21. století byl vývoj právní úpravy zásadně ovlivněn nutností sblížení českého práva s právem Evropské unie.

Třetí a čtvrtá část se věnuje obecným okolnostem vzniku nového občanského zákoníku, jeho legislativnímu procesu, jakož i problémům s ním spojeným. Je zde vysvětlen účel a smysl NOZ a obecně vysvětlen dopad NOZ na oblast pojištění.

Pátá a šestá část je stěžejní, tvoří jádro diplomové práce. Vysvětluje podmínky vzniku a zániku pojištění, objasňuje principy pojištění, hlavní pojmy v pojištění používané a hlavní zásady v pojištění aplikované.

V sedmé části jsou pak ještě shrnuty základní práva a povinnosti smluvních stran a následky vyplývající z porušení těchto povinností.

Shrneme-li předchozí části, pak musíme konstatovat, že nový občanský zákoník kromě přesunu pojištění ze samostatného zákona do svého obsahu neznamenal pro oblast pojištění zcela zásadní změny. V souladu s celkovou koncepcí nového občanského zákoníku byla výrazně redukována oblast definic, byl ponechán větší prostor pro vyjádření svobodné vůle smluvních stran a sníženy nároky na formální obsahy smluv.

Po formální stránce došlo k jinému řazení ustanovení zákona, byly doplněny některé povinnosti pojistitele sloužící k větší ochraně slabší strany, některé principy, jako např. pojistný zájem byly výrazněji rozvinuty.

Hlavní pozitivní změnu spatřuji ve skutečnosti, že pojištění je systematicky zařazeno mezi ostatní závazkové vztahy, je logicky do občanského zákoníku zasazeno a celkově je tak zpřehledněna vazba mezi obecnými ustanoveními občanského zákoníku a konkrétními paragrafy upravujícími pojištění jako takové, i když v některých případech se ani NOZ nevyhnul některým nedostatkům zmiňovaným v diplomové práci. Pro lepší orientaci laického uživatele NOZ bych doporučil ještě vyšší využití odvolávek na související ustanovení či na řešení problémů v jiných částech, protože si toho běžný uživatel ani nemusí být vědom.

Nicméně i přesto dle mého názoru současná právní úprava znamená pro zájemce o pojištění a následně i pojistníka daleko větší přehlednost a umožňuje jim snazší

orientaci, čímž napomáhá k celkové kultivaci právního prostředí a k celkovému zvýšení právní jistoty v otázkách pojištění.

Cizojazyčné resumé

The topic of my master's thesis is The Inception and Termination of Insurance according to the New Civil Code. This topic was chosen due to the fact that the new Civil Code came into force on 1st January 2014. The new Civil Code represents a fundamental change in the area of private law, including insurance, and concerns essentially everyone. It is necessary that everyone familiarizes themselves with all the changes in insurance, because after nine years insurance returns into the Civil Code, from which it was removed in 2005.

The aim of my master's thesis is to explain the basic legal terms used in insurance and also to explain how an insurance policy is created and terminated according to the new Civil Code.

My thesis is divided into several chapters. First I compare the legal development of insurance in the 1964-1990 period with the 1991-2013 period. Then I explain how and why the Civil Code originated. The main part of my master's thesis deals with the insurance terms and the basic facts concerning insurance. The main principles that must be observed to create an equal relationship between two parties are explained in the main part as well.

In my opinion, the main significance of the new legislation is that insurance has systemically been included into the new Civil Code among other rights and obligations and thereby the link between insurance and other parts of the Civil Code has been made clearer.

In my opinion, the new provisions of insurance are, despite certain formal imperfections, better than the previous ones and help to improve the legal awareness.

Seznam použité literatury

Literatura:

Bělohlávek J. A., Černý F., Jungwirthová M., Klíma P., Profeldová T., Šrotová E. Nový Občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících. Vyd. 1. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2012. ISBN 978-80-7380-413-8

Daňhel, Jaroslav. Pojistná teorie. 1.vyd. Praha: Professional Publishing, 2005. ISBN 80-86419-84-3

Karfíková, Marie; Příkryl, Vladimír a kolektiv. Pojišťovací právo. Vyd. 1.: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2010. ISBN: 978-80-87212-45-5

Novotný, Petr; Budíková, Petra a kolektiv. Nový občanský zákoník smluvní právo. 1. Vydání, Praha: GRADA Publishing, a.s., 2014, ISBN: 978-80-247-5164-1

Řezáč, František. Pojišťovnictví. Vyd. 1. Brno: Akademické nakladatelství cerm, s.r.o., 2011. ISBN 978-80-214-4242-9

Schelle, Karel; Hradec, Milan. Historie právní úpravy pojišťovnictví. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-86861-52-X

Prameny:

Zákon č. 101/1963 Sb., o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku (zákoník mezinárodního obchodu)

Zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník

Zákon č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání v cestovním ruchu a o změně Zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů, a o změně Zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon) ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 162/1968 Sb., kterým se mění Zákon č. 82/1966 Sb., o pojišťovnictví

Zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla)

Zákon č. 189/1950 Sb., o pojistné smlouvě

Zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví

Zákon č. 320/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje Zákon České národní rady č. 185/1991 Sb., o pojišťovnictví

Zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů (zákon o pojistné smlouvě)

Zákon č. 38/2004 Sb., o pojišťovacích zprostředkovatelích a likvidátorech pojistných událostí a o změně živnostenského zákona (zákon o pojišťovacích zprostředkovatelích a samostatných likvidátorech pojistných událostí)

Zákon č. 39/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojišťovnictví), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

Zákon č. 82/1966 Sb., o pojišťovnictví

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

Zákon České národní rady č. 185/1991 Sb., o pojišťovnictví

Zákona č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojišťovnictví)

Zákonem č. 57/2006 Sb., o změně zákonů v souvislosti se sjednocením dohledu nad finančním trhem

Nařízení vlády č. 363/2013 Sb., o vzorovém poučení o právu na odstoupení od smluv uzavřených distančním způsobem nebo mimo obchodní prostory a vzorovém formuláři pro odstoupení od těchto smluv

Vyhláška Nařízení vlády č. 351/2013 Sb., kterou se určuje výše úroků z prodlení a nákladů spojených s uplatněním pohledávky, určuje odměna likvidátora, likvidačního správce a člena orgánu právnické osoby jmenovaného soudem a upravují některé otázky Obchodního věstníku a veřejných rejstříků právnických a fyzických osob

Ostatní:

<http://www.cap.cz>

<http://www.cnb.cz>

<http://www.justice.cz>

<http://www.koop.cz>

<http://www.mfcr.cz>

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

<http://www.opojisteni.cz/>

<http://www.zakonyprolidi.cz>

Seznam příloh

- 1- Vzor osvědčení o zápisu do registru pojišťovacích zprostředkovatelů
- 2- Údaje o počtu pojistných smluv a objemu finančních prostředků v pojištění
- 3- Seznam pojišťoven působících na českém pojistném trhu

Příloha č. 1

OSVĚDČENÍ

o zápisu do registru pojišťovacích zprostředkovatelů
a samostatných likvidátorů pojistných událostí

Michal Pelnář

narozen/a: 18.6.1989

adresa místa bydliště: Mlatecká 37, 323 00 Plzeň, Česká republika

splnil/a podmínky k zápisu do registru podle zákona č. 38/2004 Sb., o pojišťovacích zprostředkovatelích a samostatných likvidátorech pojistných událostí a o změně živnostenského zákona (zákon o pojišťovacích zprostředkovatelích a likvidátorech pojistných událostí) a

byl/a dne: 28.7.2011
zapsán/a do registru pod číslem: 142101VPA

jako

výhradní pojišťovací agent

Zápis do registru je možno ověřit v České národní bance, pobočce Plzeň, Husova 10, 305 67 Plzeň, nebo na internetové stránce www.enb.cz.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Hošek'.

Ing. Jar Hošek
ředitel pobočky

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Petřík'.

Ing. Václav Petřík
vedoucí odboru ekonomicko-správního

Příloha č. 2

Souhrnné údaje

1-12/2013

Ukazatel	1-12/2012	1-12/2013	Index 1-12/2013 k 1-12/2012
	tis. Kč	tis. Kč	
Smluvní pojištění v ČR celkem	113 843 961	113 986 370	100,1
Životní pojištění	46 273 376	46 442 636	100,4
běžně placené	43 554 787	43 837 907	100,7
jednorázově placené celkem*	2 718 589	2 604 729	95,8
v tom: jednorázově placené spojené s existující běžně placenou smlouvou	700 842	731 769	104,4
samostatně jednorázově placené celkem (vč. návratného vkladu)	1 999 815	1 848 655	92,4
Neživotní pojištění**	67 570 584	67 543 734	100,0
přímý obchod	66 958 015	66 949 305	100,0
nepřímý obchod (aktivní zajištění celkem)	3 327 112	3 163 675	95,1
pojištění odpovědnosti z provozu vozidla	19 384 876	19 199 036	99,0
havarijní pojištění vozidel	14 522 272	14 361 562	98,9
podnikatelská pojištění (odv. 5-6, 8, 9, 11, 12, 13 (bez zákonného poj.))	18 086 920	17 922 848	99,1
Smluvní pojištění mimo ČR celkem	1 704 112	3 813 476	223,8
Zákonná nesmluvní pojištění celkem	6 408 094	6 423 804	100,2
Pojistné celkem	121 956 167	124 223 651	101,9
	ks	ks	
Počet smluv ve kmeni celkem	25 672 562	25 836 624	100,6
Životní pojištění	6 360 873	6 162 276	96,9
Neživotní pojištění	19 311 689	19 674 348	101,9
pojištění odpovědnosti z provozu vozidla	6 743 582	6 865 423	101,8
podnikatelská pojištění (odv. 5-6, 8, 9, 11, 12, 13 (bez zákonného poj.))	808 039	816 898	101,1
	tis. Kč	tis. Kč	
Obchodní produkce životního pojištění celkem	31 712 674	29 198 640	92,1
v tom: běžně placené smlouvy	8 406 055	7 215 889	85,8
jednorázově placené celkem	23 306 619	21 982 752	94,3
v tom: jednorázově placené spojené s existující běžně placenou smlouvou	5 661 910	5 999 701	106,0
samostatně jednorázově placené celkem (vč. návratného vkladu)	17 644 709	15 983 051	90,6
	ks	ks	
Obchodní produkce životního pojištění celkem	965 947	863 852	89,4
v tom: běžně placené	887 616	805 539	90,8
samostatně jednorázově placené celkem (vč. návratného vkladu)	78 331	58 313	74,4

* jednorázové pojistné přepočteno na bázi 10 let

** bez pojistného postoupeného členům ČAP

Příloha č. 3

Seznam pojišťoven působících na území ČR	
Stav k 26.02.2014 :	
IČO	Název instituce nebo označení osoby
27893723	ACE European Group Ltd, organizační složka
29011019	AEGON Hungary Closed Company Ltd., organizační složka
27182461	AEGON Pojišťovna, a.s.
27633900	AGA International SA - organizační složka
24232777	AIG Europe Limited, organizační složka pro Českou republiku
47115971	Allianz pojišťovna, a.s.
27123979	Atradius Credit Insurance N.V., organizační složka
28195604	AXA pojišťovna a.s.
61859524	AXA životní pojišťovna a.s.
27607488	Basler Lebensversicherungs-Aktiengesellschaft, pobočka pro Českou republiku
28995767	Basler Sachversicherungs - Aktiengesellschaft, pobočka pro Českou republiku
25080954	BNP Paribas Cardif Pojišťovna, a.s.
25830660	Cestovní pojišťovna ADRIA Way družstvo
27401855	CG Car- Garantie Versicherungs-Aktiengesellschaft organizační složka pro Českou republiku
27941906	COMPAGNIE FRANCAISE D' ASSURANCE POUR LE COMMERCE EXTERIEUR organizační složka Česko
70099618	Česká kancelář pojistitelů
63998530	Česká podnikatelská pojišťovna, a.s., Vienna Insurance Group
45272956	Česká pojišťovna a.s.
49240749	Česká pojišťovna ZDRAVÍ a.s.
45534306	ČSOB Pojišťovna, a. s., člen holdingu ČSOB
61860701	D.A.S. pojišťovna právní ochrany,a.s.
27441831	DIRECT Pojišťovna, a.s.
61858714	ERGO pojišťovna, a.s.
49240196	ERV pojišťovna, a.s.
24181161	Euler Hermes Europe SA, organizační složka
45279314	Exportní garanční a pojišťovací společnost,a.s.
61859869	Generali Pojišťovna a.s.
60192402	HALALI, všeobecná pojišťovna,a.s.

46973451	Hasičská vzájemná pojišťovna, a.s.
27636062	HDI Versicherung AG, organizační složka
25703838	ING pojišťovna, a.s.
27366421	ING Životná poisťovňa, a.s., pobočka pro Českou republiku
40763587	ING Životní pojišťovna N.V., pobočka pro Českou republiku
28225619	INTER PARTNER ASSISTANCE, organizační složka
63998017	Komerční pojišťovna, a.s.
47116617	Kooperativa pojišťovna, a.s., Vienna Insurance Group
27245322	KUPEG úvěrová pojišťovna, a.s.
61328464	MAXIMA pojišťovna, a.s.
45794944	MetLife pojišťovna a.s.
27609871	Österreichische Hagelversicherung - Versicherungsverein auf Gegenseitigkeit, Agra pojišťovna, organizační složka
47452820	Pojišťovna České spořitelny, a.s., Vienna Insurance Group
27116913	Pojišťovna VZP, a.s.
28221516	QBE INSURANCE (EUROPE) LIMITED, organizační složka
25345150	Servisní pojišťovna a.s.
60197501	Slavia pojišťovna a.s.
29028426	Stewart Title Limited, organizační složka
25073958	Triglav pojišťovna, a.s.
24263796	Union poisťovňa, a.s., pobočka pro Českou republiku
49240480	UNIQA Pojišťovna, a.s.
25710966	Vitalitas pojišťovna, a.s.
28400682	Wüstenrot pojišťovna a.s.
25720198	Wüstenrot, životní pojišťovna, a.s.

Zdroj:

https://apl.cnb.cz/apljerrsdad/JERRS.WEB33.SUBJECTS_COUNTS_DETAIL?p_lang=cz&p_DATUM=16.03.2014&p_ses_idx=17